

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000297051

PAMIĘTNIK
HISTORYCZNY
PŁOCKI.

Za pozwoleniem Cenzury.

PAMIĘTNIK HISTORYCZNY PŁOCKI.

P R Z E Z

W. HIPOLITA GAWARECKIEGO,

M. PR. PROKURATORA KRÓLEWSKIEGO PRZY TRYBUNALE
CYWIL: WOIEWÓDZTWA PŁOCKIEGO, CZŁONKA KOMMIS:
EXAMINACYNEY TEGOŻ WOIEWÓDZTWA, TOWARZYSTW
NAUKOWYCH KRAKOWSKIEGO Z UNIWERSYTETEM JA:
GIELLONSKIM POŁĄCZONEGO, PŁOCKIEGO PRZY SZKO:
LEWOIEWÓDZKIEY, I ORDERU So. STANISŁAWA KLASS:
III. KAWALER.

Quis est quem non moveat
rerum gestarum memoria
consignataque antiquitas.
CICERO.

W WARSZAWIE,

NAKŁAD I DRUK N. GLÜCKSBERGA,

KSIEGARZA I TYPOGRAFA KRÓL: WARSZAWSKIEGO
UNIWERSYTETU.

1828.

1 41736

PRZEDMOWA.

Gdy Towarzystwa Naukowego Płockiego szczególnym jest zamiarem, zgromadzanie wiadomości wyjaśniających pomniki dziejów narodowych, iakie w województwie Płockiem znaleźć można, przeto zebrawszy niektóre pisma do tego celu posłużyć mogące, przedsięwziętem takowe chociaż w części drukiem ogłosić pod tytułem: Pamiętnika historycznego Płockiego. Mniemam, iż materiały w nim umieszczone nie będą bez korzyści do zamierzonego przez Towarzystwo Naukowe opisu województwa Płockiego, wedle zasad na obradzie w d. 28. stycznia 1821. roku przyjętych. Z cząstkowych tylko zaiste wiadomości, z szczegółowych miejscowych opisów, z nagromadzonych materiałów do rzeczy stosownych, cel przedsięwziętego zawodu osiągniony być może.

Nadto miłośnicy rzadkich dawności kraiowych, znajdą tu źródła do badań tego rodzaju.

Wprawdzie niektóre pisma umieściłem w łacińskim języku, lecz dlatego, aby tłómacząc nie zmienić istoty rzeczy; myślą było moją przedstawić czytelnikom zabytki te zeszłości w téj formie, duchu, i wysłowieniu, w jakim oryginalnie są pisane. Dla posiadającego język starożytny żadna trudność stąd nie wyniknie, owszém przyjemną dla niego będzie rzeczą czytać prawdziwe wyrazy przodków.

*Pisałem w Borzeniu w czasie
feryów sądowych dnia 12.
Września 1827. roku.*

SPIS PRZEDMIOTOW, w Pamiętniku Płockim zawartych.

p a g i n a.

- I. Darowizna kościołowi Czerwińkiemu Kanoników regularnych Lateraneńskich dóbr Pomnichowa, Komsina Parlina i innych, przez Bolesława IV. Xięcia Polskiego w r. 1161. uczyniona 1.
- II. Darowizna wsi Powielina temuż kościołowi Czerwińskiemu w r. 1243 . . . 4.
- III. Wiadomości historyczno-Statystyczne miast: Nowego miasta, Zakroczyma, i Ostrołęki 6.
- IV. Przywilej Ziemowita Xięcia Mazowieckiego w przedmiocie dziesięcin kościołowi Płockiemu służących r. 1421. wydany. 23.
- V. Przywilej Alexandra Jagiellończyka Króla Polskiego w roku 1504. stanowiący pięciu Kanoników doktoralnych przy katedrze Płockiej 35.
- VI. Lustracyja miasta Przasnysza w r. 1564. odbyta 42.
- VII. Instrukcyja posłóm do Karola XII. króla Szwedzkiego, z ziemi Wyszogrodzkiej w r. 1705. dnia 26. lutego dana 51.
- VIII. Instrukcyja Woiewództwa Płockiego. WW. Szydłowskiemu Podstolemu Płockiemu, sędziemu Grodzkiemu Warszawskiemu, Rościszewskiemu Pisarzowi ziemskiemu

- Płockiemu, Dembowskiemu Referendarzowi koronnemu, Staroście Tymborskiemu, Matusiewiczowi Pułkownikowi królewiczowskiemu znaku Petyhorskiego woysk Wielkiego Xięstwa Litewskiego Posłóm nemine contradicente, z tegoż województwa na Sejm Walny Ordynaryyny sześćioniedzielny, Grodzieński w r. 1752. w Raciążu obrany dnia 21. sierpnia tegoż roku spisana. . . 55.
- IX. O wprowadzeniu kanoników regularnych Lateraneńskich do zamku Czerwińskiego 62.
- X. O Głogowczyku. 70.
- XI. Opisy Płocka przez dawnych pisarzy uczynione 72.
- XII. Wypis z rękopismu Dr. Laurencyusza Wszerecz, opisującego w czasie powietrza r. 1603. w Płocku trwającego, tak Płock, iako i niektóre iego osobliwości 81.
- XIII. O starożytnych zamkach i okopach w województwie Płockiem exystujących 90.
- XIV. Nagrobki w kościele Kollegiaty Pułtuskiéy umieszczone w dziele Starowolskiego pod tytułem: Monumenta Sarmatorum, wydaniem w Krakowie 1655 101.
- XV. Nagrobki w kościele Kollegiaty Pułtuskiéy, które dotąd znajdują się. . . 105.
- XVI. Nagrobki w kościele Xięży Reformatorów w Pułtusk. 129.
- XVII. Nagrobki w kościele Sgo. Krzyża w Pułtusk. 130.
-

I.

Darowizna kościołowi Czerwińskiemu Kanoników regularnych Lateraneńskich dóbr Pomnichowa, Komsina, Parlina i innych, przez Bolesława IV, Xięcia Polskiego w r. 1161. uczyniona. (1)

Notum sit omnibus, tam futuris quam praesentibus, quod Ego Boleslaus, (2) Bene-

(1) Przywilej ten wyięty z rękopismu, którego tytuł: *Nova et vetera de thesauro antiquissimae ecclesiae B. V. Mariae in Czerwińsk sub cura Canonorum regul: Lateranen: consisten. deprompta et in unum Volumen recondita, opera et studio Matthaei Kraszewski Canoniae ejusdem alumni professi et Secretarii actorum Capitularium collecta A. 1740.* Autor tego pisma był późniéy Opatem Czerwińskim, i Bibliotekę Zgromadzenia swego wielu dziełami nabytými pomnożył.

(2) Bolesław IV, zwany *Kędzierzawy*, syn Bolesława Krzywoustego, najprzód Xiążę Mazowiecki a późniéy po wygnaniu Władysława II, brata z Polski do Niemiec, Xiążę Polski.

ficio Dei Dux Poloniae nominis huius non-
 cupatione quartus, pro remedio animae meae,
 jure perpetuo Ecclesiae S. Dei Genitricis
 Mariae in Czerwińsk haec possidena dedi,
 scilicet Zaskowie, cum omnibus suis appen-
 dentiis, Pómnichowo (3), pariter cum omni-
 bus appendentiis, komsinam (4) cum omni-
 bus, Parlin (5), cum Radoszewice et Nedan
 6) cum suis Filiis in posterum. Ego insu-
 per haec Henricus ejusdem Boleslai frater
 germanus (7), eidem Ecclesiae dedi scilicet
 Zuzelam, (8) cum tabernariis et transitu Zdu-
 ny cum sorte sua et aliis sortibus duabus cum
 appendentiis. Acta sunt haec in consecratione
 Lanciciensis ecclesiae XII Calend. Junii, An-
 no ab incarnatione Domini Millesimo Cen-

(3) Pómnichowo w. parafii: Ekonomia narodo-
 wa, leżąca w Powiecie Plockim; pod tą wsią W kra-
 w Narew wpada.

(4, i 5,) Komsino, Parlin, lub Parleń: wieś Król:
 niedaleko Czerwińska.

(6) Bydź może Bezdan w. blizka Nasielska.

(7) Henryk Xiąże Sandomiński, który w
 bitwie z Prusakami mężnie walcząc, poległ
 w r. 1167.

(8) Zuzela, w. kr: i parafial; nad Bugiem.

tesimo Sexagesimo primo. Praesentibus Poloniae Ducibus Casimiro, (9) et Filio Ducis Miesconis Odone (10). Praesentibus etiam terrae ejusdem Eppis, Archiepiscopo videlicet Ioanne, Mathaeo Cracovien. Valthero, Vratislavien. Vernerio, Masovien. (11) Onoldo, Crusvicien. (12) Praesentibus etiam terrae nobilibus, scilicet Domino Jascone, Sventoslao Syra, Jano Sassino Ilic, Gneomiro Gregorio Comite, Pomano, Stephano cum filiis Sebe-

(9) Kazimirz Sprawiedliwy syn Bolesława Krzywoustego.

(10) Odone zamiast Ottone. Mieczysław III. zwany *stary*, miał syna Ottona, późniéy Xięcia Poznańskiego.

(11) Werner, Biskup Płocki, czyli Mazowiecki, co zdradą Bolesły kasztelana Wiskiego we wsi Biskupicach w pobliżu miasteczka Drobina leżący w r. 1170. zabity został.

(12) Onold Biskup w porządku dziesiąty, i ostatni Kruświcki. R. 1159 z Kruświcy katedrę Biskupią do Włocławka przeniósł. Za świadectwem Naruszewicza Katedra Biskupów kuiawskich pierwastkowo założona była od Mieczysława I. r. 965. w Kruświcy, przeto katedra takowa blisko lat 200. była pod tytułem Biskupstwa Kruświckiego.

ronis, Christino et Ottone, Sebero Nautina, cum fratribus, Martino Sulchoniak, Przedslao Udone, Dobeslao, Racibor, Bezdron, Martino Cristino Vito Swentopełk fratris, et aliis quam pluribus tam clericis, quam laicis. Quicumque autem haec supra dicta dona violaverit, a Deo, et a cunctis Episcopis, et a cuncto Clero excommunicatus sit, in hoc saeculo et in futuro, et in ferno sit possessio ejus, Amen.

II.

Darowizna wsi Powielina, temuż kościołowi Czerwińskiemu w r. 1243.

In nomine Patris et Filii, et Spiritus S. Amen.

Notum est omnibus tam praesentibus, quam futuris, quod Nos Boleslaus Dux Masoviae, (13) videntes et considerantes, quod homo derivatus ab humo universae subiacet vanitati. Dies Domini sicut fur venit, et repente condudit subripiendo gloriam, et vana desideria mundanorum, quibus decau-

(13) Syn Konrada I. Xięcia Mazowsza i Kujaw.

sis finem vitae labilis praevenimus, pro redemptione animae nostrae, nec non uxoris nostrae Gertrudii facimus, quidem conferimus Coenobio de Czerwińsk in nomine S. Mariae Virginis postulantes, ut pro Nobis dirigatur oratio Eius ad conspectum Domini, villam quae vulgo Powielino concupatur, emancipantes eos in eadem villa a Nostra penitus jurisdictione degentes et subiagentes eos ut decet foripitios servire humilitata ejusdem Coenobii potestati; volentes ut ipsi Domini sine impulsatione eadem qua huiusque freti fuimus perenni libertate potiantur. Si quis vero huic donationi nostrae praesumpserit ausu temerario contraire sciat se nostram offensam et in die districti iudicii Nobis proinde allegantibus damnatoriam inreperabiliter incursum. Actum in Plock Anno gratiae Millesimo Ducentesimo Quadragesimo Tertio, Decimo kalend. Maii, Indictione quarta. Ubi interfuerunt viri nobiles et honesti infrascripti; Inclitus et dilectus frater noster Casimirus, (14) Ca-

(14) Kazimierz Xięże Kujawski.

stellanus Plocen. Petrus Thesaurarius. Joannes Procurator, Jacobus Subpincerna, Joannes Subjudex Curiae, Stanmirus Tribunus Plocens. Praepositus Andreas S. Michaelis, Petrus, Henricus Canonici. Skilut, Blasius Canonici, Vrostsaus Capellanus Curiae, et alii quamplures. Ad maiorem privilegii firmitatem praecipimus praesentem paginam Nostro Nostrique Fratris Casimiri sigillorum munimine roborari. (15)

III.

Wiadomości historyczno-statystyczne Miast: Nowego Miasta, Zakroczyma, i Ostrołęki.

Nowe miasto leży nad rzeczką Soną w Powiecie Pułtuskim. Dla braku dawnego archiwum mieyskiego nie znajduie się erekcyja i pierwotne nadanie Nowego miasta, te wedle ustnych podań w czasie wojen Szwedzkich zaginać miały, posiadają atoli mieszkańcy tuteysi w aktach przywilej Zygmunta III. Króla Polskiego, w języku łacińskim pisany, a w Warszawie d. 4. Września 1621 r.

(15) Ten akt wypisany z rękopismu w Nocie 1.éy z tytułu wyrażonego.

wydany, z którego przekonanie czerpać można, iż miastu temu Janusz, czyli Jan Starszy Xiążę Mazowiecki i Ruski w r. 1420. swobody nadał, iakiemi są:

- a, Nazwisko: Nowego-miasta,
- b, Prawo Chełmińskie,
- c, Postrzygalnią i wagowe,
- d, Uwolnienie od opłaty cła w Xięstwie Mazowieckiem.

Miasto to do Starostwa Zakroczymskiego należało: rozległość jego inwentarzem z r. 1583. na włók 39. objęta, prócz tego gay dębowy i brzozowy w obiazd ćwierci mili posiadać miało.

W r. 1564. wedle lustracyi w tymże roku nastąpionéy w Nowém-mieście było piwowarów 13. gorzelni 20.

Za kościołem farnym istnieje góra usypana, w której spostszegać się dają ślady piwnie, na téy stał niegdy zamek z muru, w którym Xiążęta Mazowieccy mieszkać mieli i stąd to ulica idąca ku górze zamkowéy do dzisiaj zowie się Senatorską. W Lustracyi Starostwa Nowomieyskiego w r. 1564. odbytéy o tém wzgórzcu wspomniano:

• Przy tém miasteczku iest folwark i dwór
• dobrze zbudowany na kopcu. »

Wtężyże saméy Lustracyi wyrażono iest pod artykułem *Dwór*:

« Sadzawka wielka miasto przekopu, na któ-
 « réy iest młynik, bo iest na zdrojach ży-
 « wych, może się w niéy zachować ryb nie-
 « mało, i karaski się ninoża.» (16)

Marya Gonzaga, wtóra żona Władysława IV. króla Polskiego iadąc z Paryża do Warszawy, w dniu 3. Marca 1646. r. w Nowém-mieście nocleg odbyła. Opisujący iéy podróż P. de Laboureur wspomina w swém dziele o zamku tutejszym tak:

« W tém miasteczku (Ciechanowie), iako
 « téż w Nowém-mieście, iest zamek staro-
 « świecki z cegły zbudowany i dosyć mie-
 « szkalny«. (17)

(16) Wedle téy Lustracyi pod artykułem *Cze-
 ladź Dworska* wyrażono : Urzędnik samowtór bie-
 rze (rocznie) flor. 8. Stara Pani flor. 2. Klucznik
 flor. 2. Dziewki dwie, iednéy flor. unum, drugiéy
 gr. 20. Parobek flor. 1. g. 15. Pastérz gr. 40. biorą.
 » Złoty w tym r. podług Czackiego waży dzisiej-
 szych Zł. 9 gr. 12.

(17) Patrz T. IV. Str. 198. Zbioru Pamiętników
 o dawnéy Polsce przez J. U. Niemcewicza
 z r. 1822.

Ozdobą szczególną Nowego-miasta w tych czasach iest kościół farny murowany; erekcyi swéy nie posiada, i śladu nie ma przez kogo i kiedy był stawiany? Zdaie się bydz bardzo starożytny, bowiem ieszcze w r. 1562. był naprawiany, w czasie ostatniey woyny francuzkiéy umieszczono w nim kuźnie. Dawniéy prócz istniejącego kościoła miały bydz dwa inne kościoły w Nowém-mieście; lecz z czasem zniszczały, i żadnego ich znaku nie pozostało.

Andrzej Święcicki Pisarz ziemi Nurskiéy w dziele *Typografii Mazowsza* mówiąc o Nowém-mieście wyraża:

« *Nowe-miasto in qua spectatur templum tu-
mulo Boleslai principis, qui Conradi frater
fuit, insigne.* (18)

Stąd powstała wiadomość o grobie Bolesława Xięcia Mażowieckiego w kościele farnym Nowegomiasta znajdującym się .. Dochodząc który Bolesław Xiąże Mazowiecki, brat Konrada w tymże kościele spoczywa, można twierdzić: iż to iest Bolesław syn te-

(18) Str. 491. T. I. Zbioru Wawrzeńca Mic-
lera de Kolof *Historiarum Poloniae et M. Duc:
Lithvaniae scriptorum Varsoviae 1761.*

go imienia Xięcia Warszawskiego w r. 1455. d. 10. Września zmarłego, (19) który miał wielu synów, a między tymi Bolesława III. późniéy Xięcia Płockiego (po zeyściu synów Władysława) i Konrada II. Xiążęcia na Czersku i Warszawie, oycy ostatnich Xiążąt Mazowieckich linii Warszawskiéy, to iest Stanisława w r. 1524. a Jana w r. 1525. zmarłych. Bydź zatém może iż w kościele Nowo-miejskim zwłoki Bolesława III. lub téż którego z braci iego tego imienia, złożone zostały. Domniemanie to tém więcéy sprawdza się, zważając iż Nowe-miasto do dzielnicy Xiążąt Mazowieckich na Warszawie należało.

(19) R. 1454. 10. Września, w Dworze swoim Opinogora zwanym, umarł Bolesław Xiąże Mazowiecki, pochowany w Warszawie w kollegiacie S. Jana; Pan wszędzie poważany dla swéy skromności, rostopności sprawności, oraz sprawiedliwości i pobożności. Zostawił 4. Synów, Konrada, Kazimirza, Bolesława i Janusza. Także dwie córki Annę i Zofią. Czterech innych synów w dzieciństwie utracił wieku, z których dwóm było imię Bolesław a dwóm Janusz. Panowania Kazimirza Jagiellończyka wyiętego z rękopismu Jana Albertandego w Warszawie 1826. T. I. Str. 157.

Wzwany przezemnie terazniejszy Pro-
boszcz kościoła Nowo-mieyskiego I.X. Tur-
ski o udzielenie opisu grobu Bolesława doniósł
na d. 12. Czerwca 1827. roku:

Iż wedle utrzymującego się podania mie-
szkanców w kościele tamiecznym iest pocho-
wany Bolesław Xiążę Mazowiecki. W kaplicy
Anny część składającej tegoż kościoła, była
framuga zamurowana, nad nią odmalowany
orzeł biały, bez żadnego innego znaku, ta
to framuga miała być grobem Xiążęcia. W
r. 1822 Pan Broniewski komisarz w Obwód
Pułtusi Delegowany zjechawszy do Nowego-
miasta kazał z polecenia Komissyi Rząd-
owej Wyznań Religijnych i Oświece-
nia publicznego, wspomniony grób otwo-
rzyć. Wezwali do téj czynności mular-
ze odkuli framugę, która niedawno zdawała
się być zamurowana, albowiem forma i ga-
tunek cegły okazał się odmienny od téj, z któ-
réj kościół iest postawiony. Na dole pod
framugą był grobek na iednego człowieka
iuz poruszony i zepsuty, w nim nie było nic,
nawet i kości. Mieysce to napowrót zamu-
rowano.

W roku 1826. Nowe-miasto miało domów 76. liczyło mieszkańców 721. Żydów 330. Jest tu fabryka sukna.

Zakroczym, leży nad Wisłą w Powiecie Płockim, jedno z miast najdawniejszych w Polsce, niegdy mieszkanie Xiążąt Mazowieckich, i stolica ziemi Zakroczymskiéy. Czasu założenia przez kogo to nastąpiło wysledzić nie można. Gdy w r. 1803. były Rząd pruski czynił opis stanu miasta tego, już wtenczas żadnych przywilejów mieszkańcy okazać nie byli w stanie, te, iak tradycyia niesie: w czasie Woien Szwedzkich zabrane, i do Królewca wywiezione bydź mają.

W Lustracyi z r. 1660. w kopii w aktach po byłym Rządzie pruskim pozostałych, a dotyczących się stanu miasta tego, będącém, czytać się daie, iż miasto Zakroczym wtenczas miało 45. włók Chełmińskich, z których, 3. do Wóytowstwa mieyscowego, 3. do kościoła parafialnego mieyscowego, a 3. do kościoła S. Jana w Warszawie na ołtarz peregrinationis zapisane, należały.

Wedle powziętych wiadomości z Archiwum dawnego ziemi Zakroczymskiéy, teraz w Płocku umieszczonego, następujące dowody

ściągające się do tego miasta, znajdują się w niém, iako to:

a. Dzieło Komissarskie z dnia 23. Listopada 1781. r. udziałane w Zakroczymiu, tyżące się dobrego porządku tegoż miasta, i wyrażające z dat różne iego przywileie, mianowicie:

b. Przywiley Zygmunta I. Króla w r. 1535. we czwartek po święcie Podwyższenia S. Krzyża w Krakowie po spaleniu się miasta wydany, dozwalający Radzie mieyskiéy sądzić sprawy potoczne i kryminalne.

c. Przywiley Zygmunta Augusta, Króla r. 1549. w Sobotę przed S. Agnieszką w Zakroczymiu wydany, zobowiązujący poddanych na Poświętym mieszkających pod kościołem S. Krzyża do straży dróg naprawiania, i posłuszeństwa Burmistrzowi.

d. Lustracya miasta i wóytowstwa Zakroczymia z r. 1564.

e. Przywiley Zygmunta III. króla w r. 1614. d. 16. Sierpnia w Warszawie wydany, potwierdzający dawne przywileie miastu służące.

f. Przywiley Władysława IV. króla, r. 1633. d. 28. Kwietnia, dozwalający miastu wolnego handlu solą bez opłaty.

g. Przywilej Jana Kazimirza Króla r. 1666. d. 20. Grudnia stanowiący dwa iarmarki w Zakroczymiu.

h. Przywilej Michała Korybuta Wiśniowieckiego Króla w r. 1670. dozwalający wybiórania targowego.

i. Przywilej Jana III. Króla r. 1679. d. 11 Marca, aprobujący dawniejsze przywileje kupców i solarzóm.

k. Lustracja z r. 1660. Starostwa Zakroczymskiego, czyli punkta z niéy względem dziesięciny do Scholasteryi Płockiej z miasta i wóytowstwa należący (20)

l. Reskrypt Anny Xiężnéy Mazowieckiej i Ruskiej r. 1511. de dato Varsaviae post festum S. Stanislai, uwalniający miasto po jego zgorzeniu od wszelkich danin i podatków na lat 15. (21)

Andrzéy Swięcicki o Zakroczymiu w swém powyżéy wspomnianém dziele tak pisze:

(20) Księga Grodzka Zakroczymska Relationum 79. In castro Zakrocimensi feria 2. post festum SS Innocentum 1781 fol. 106

(21) Akta Grodzkie Zakroczymskie wieczyste. księga 18. in Curia regia Zakrocimen. feria 3. festi pentecost. 1557. fol. 36.

«Zacroczymum, praecipiti in colle positum, Vistulae suis et alienis undis amplissimo imminet, ulterior ripa depressior est, quum naturae quodam miraculo, colles ab ea parte fluminis alluvia longe praeruptarum rupium serie cohibentes altera ripa locum mutarint, et in ceteriore ardui conspicientur. Praeter templum (22) et unam privatam domum, aedes lateritias nullas habet, frequens tamen est, et salis polonici emporio nobile.» (23)

Gwagnin w opisie Polski tak o Zakroczymiu mówi: «Zakroczym civitas lignea ad Vistulam fluvium, arx in colle murata.» (24)

Był tu zamek wielki z muru, na górze nad Wisłą, między wąwozami, znakomity rezydencyją Xiążąt Mazowieckich. Seymy Mazowieckie między latami 1377. i 1426. w nim odprawiały się, na tych Statut oddzielny dla

(22) Kościół farny S. Krzyża nad Wisłą, późniéj, erygowano w tém mieście XX. Kapucynów.

(23) fol. 491. cytowanego dzieła.

(24) Sarmatia Europaea Alexandri Guagnini Veronensis w Zbiorze Miclera de Kolof. T. I. fol. 55. Gwagnin dzieło swoje dedykował Stefanowi Królowi w r. 1578.

Xięstwa uchwalano, i ogłoszono. Poźniéy był mieyscem Seymików Ziemi Zakroczymskiéy, iak to czytać się daie w księdze rewizyi Woiewództwa Mazowieckiego z r. 1564. nie masz go dziś śladu, prócz mieysca, fundamenta w r. 1822. wykopane, do reperacyi kościoła farnego użyte zostały.

Zakroczym w r. 1826. miał domów 85. liczył mieszkańców 850. Żydów 320. Posiada dwa Kościoły murowane, farny pod tytułem S. Krzyża nad samą Wisłą, obszérny. przez kogo i w jakim czasie erekcyja iego nastąpiła, żadnego nie masz śladu. J.X. Bonifacy Ostrzykowski terażniejszy Proboszcz Zakroczymski udzielił mi wiadomość: iż kościół S. Krzyża miał bydź erygowany przez Krzyżaków, uzasadniając twierdzenie swoje na pozostałych dawnych dokumentach kościelnych, które opiewaią: «Ecclesia haec mu-
« rata cum duobus capellis et sacristiis ere-
« ctionis fertur Crucigerorum.» Lecz podanie to do nayniepewniejszych naleźy, biorąc na uwagę, iaki mógł bydź stosunek zakonu Krzyżackiego z Zakroczymiem? Miasto to iako leżące w Xięstwie Mazowieckiém było ciągle dziedzictwem Xiążąt tego nazwiska, ci, ile wiadomo z dzieiów oyczystych, w zamku

miastu przyległym przemieszkiwali, seymy nawet Mazowieckie w nim odbywały się; nayspewniéj przeto iż Xiążęta Mazowieccy kościół farny w Zakroczymini erygowali, ile gdy ten czasów ich starożytnością swoją zasięga. Jedna z dawniejszych jego reparacyj po zgorzeniu nastąpiła w r. 1716. nakładem X. Stanisława Skarżyńskiego Proboszcza miejscowego, i Pawła Glińskiego Obywatela, zaś w r. 1823. całkowicie wyporządzony został kosztem Parafian. Kształt ma krzyża, mieści w sobie ołtarze dosyć piękne, otaczają go dwie kaplice ozdobnie urządzone, pod jedną z nich S. Barbarze poświęconą znajduje się grób, również drugi pod środkiem samego kościoła, Trzy tu nagrobki widzieć się dają, dwa Macieja i Piotra Chandziniów Starostów Zakroczymskich. Piérwszy z nich za panowania Zygmunta I. z Włoch przez żonę jego Bonę Sforcyją do Polski sprowadzony, ze względu na zasługi jego w zarządzeniu Mazowszem, które po zeyściu ostatnich Xiążąt w r. 1526. Bonie w dożywocie puszczone zostało, żożone, miał so-

bie Starostwo Zakroczymskie dane (25). Napisu na trzecim nagrobku dla dawności wyczytać trudno.

Mówią iż kościół farny S. Krzyża dziś na schyłku góry nadwiślaney stojący, miał

(25) Napisy są następujące:

D. O. M. Mathiae Chanzynio viro genoroso Zacrocimensi praefecto qui id munus fide, virtute... a divo Sigismundo patri et Sigismundo primo rege promeritus summa integritate ad vitae usque finem administravit, divo Sigismundo primo et divo Sigismundo patri probatus Bonae Sforciae acceptus qui in aeconomia provinciae Masoviae pro quaestore fidelem operam prestitit nobilitati charus, subditis non gravis, actu aetate extremum vitae diem clausit die 6...., anno aetatis 66. memoriae optimos patris Andreas filius Praefectus Nurensis.

D. O. M. Petro Chansinio viro generoso, Praefecturae Zacrocimensi munere post patre annos 25. funoso Andreas Praef... Nuren.. fratros desiderat SS. Kaspar, Joannes, Petrus, Stanislaus Patros indulgentissimo Poss. vixit annos 64. obiit anno 1608. Idem Filius Annae Duninovnae matronae nobilissimae matros optimaе posuit obiit anno 89. etatis 40.

Dla dawności napisów niema zupełnego związku.

bydź niegdy w ńodku miasta, przypuńciłby to można, bowiem w ścianie kościoła ku Wiśle obróconey iest ślad drzwi, te, w obecnym położeniu kościoła byłyby niepotrzebne, z przyczyny iż urwisko góry przy nich będące mało zostawia miejsca do wchodu; okoliczność ta dowodzi iż Wisła od dawna ku miastu pęd swój obróciwszy brzegi podmula i niszczy. Uposażenie kościoła tego, dawniey było hojne, trzech tu Xięży, iako to Proboszcz, Promator, i Wikary ciągle znaydowało się, i ci mieli fundusze dostateczne, dziś przy zmianie dziesięciny wytyczney na pieniężną, po upadku kapitałów niektórych, nieregularnym od pozostałych opłaceniu procentów, Probostwo tuteysze do miernych liczyć wypada.

Od niepamiętnych czasów był w Zakrocymiu kościół z drzewa pod tytułem S. Wawrzénca, przy nim Józef Młocki Starosta Zakrocymski w r. 1757. dnia 15. Października erygował klasztor XX. Kapucynów, a wystawiwszy kościół z muru w wieysce drewnianego, takowy do wspomnionego klasztoru przyłączył. Klasztor ten w przynależnym stanie iest utrzymywany, obrazy w ołtarzach kościoła są dobrego pędzla. Prócz

wymienionych dotąd exystujących kościołów, był w tém mieście kościół drewniany pod tytułem S. Ducha, ten zębem czasu uszkodzony, w czasie pogorzeli miasta, stał się pastwą płomieni.— W okolicach Zakroczymia w wzgórzach nad brzegami Wisły znajduje się glina zdatna do fajansy i porcelany. Z podań dawnych wiadomość pozostała iż wyrabiane w tém mieście garnki mocne i kształtne, w całej Polsce były używane, a nawet i do Szwecyi wodą je sprowadzano. Nadto tutejsze bułki przed lat 50. w Warszawie znaczny pokup miały. Była tu dawniej zupa solna; o ćwierć mili od Zakroczymia leży twierdza Modlin, w latach 1807.—1812. przy uściu Narwi do Wisły zbudowana.

Ostrołęka. Miasto Ostrołęka nad rzeką Narwią, stolica Powiatu Ostrołęckiego, kiedy jest założone z pewnością twierdzić nie można; przywileje jego oryginalne w czasie pożaru miasta w d. 9. Lutego 1817. wydarzonego łupem płomieni stały się, z akt tylko pozostałych w archiwum miejskim okazuje się iż miasto Ostrołęka miało:

1. Przywilej przez Jana Xięcia Mazowieckiego w Warszawie w piątek po S. Narodzenia Maryi Panny r. 1427. dany, a przez

Zygmunta Króla Polskiego w Poniedziałek po S. Trzech Króli r. 1557. potwierdzony. Témi przywilejami swobody mieszczan, i wolność sążenia spraw w granicach miasta, zabezpieczone.

2. Dekret Królowéy Bony w Poniedziałek po S. Dorocie r. 1522. wydany, którym mieszczan Ostrołęckich od robót i posług włóściańskich Starostóm odbywanych uwolniono. Przywileie te przez następnych Panujących zatwierdzone były. Z Lustracyi w r. 1660. odbytéj okazuje się, iż miasto miało 60. włók miary Chełmińskiéy gruntu.

Ostrołęka jest dziś miejscem odbywania Seymiku Szlacheckiego Powiatu Ostrołęckiego, niemniéy Zgromadzenia gminnego Powiatów Ostrołęckiego i Przasnyskiego, jurisdycyi Sądu Pokoju, Komissarza w Obwód Ostrołęcki Delegowanego, kassy powiatowéy i stacyi pocztowéy, odległe jest od Warszawy mil 15. a od Płocka mil 20.

Około r. 1564. było tu domów 300. wielu rzemieślników, i 7. młynów królewskich (26)

(26) Surowiecki na str. 181. dzieła o upadku przemysłu i miast w Polsce z r. 1810. w Warsz. u XX. Piłarów i Święcki w Opisie staroż. Polski T. I. str. 297.

dziś liczy domów 177. między temi 15. murtawnych, mieszkańców 1434. żydów 292. Składa się z siedmiu przedmieść zwanych Łazy, Gurdzioły, Antonie, Zabrodzie, Białobiel, Siemnocha, Gnaty, i Łęg mieyski.

Ozdobione iest nowo wybudowanym domem rządowym, ma dwa kościoły murowane, z tych ieden parafialny, drugi z klasztorem XX. Bernardynów. Dóm więzienny, i magazyn solny. Jest w tém mieście nowo założona fabryka sukna, grunta zaś piaszczyste, i nieurodzayne; iezior iest cztery, zwanych Otok, Burawe, Samożętne i Kołko przy łące Motłochu. Poniżey miasta wpada rzeka Omulew, płynąca od Pruss do Narwi, która biegiem swym puszcze Ostrołęcką i Myszeńską przerzyna, iarmarków odbywa się tu ośm, na Narwi iest wygodny most w mieysce przewozu. Od lat kilku miasto się znacznie podnosi.

IV.

Przywilej Ziemowita Xięcia Mazowieckiego w przedmiocie dziesięcin kościołowi Płockiemu służących w r. 1421. wydany.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam Nos Semovithus Dei gratia Dux Masoviae, Russiaeque Princeps nec non terrarum Plocensium, Ravensium, Sochaczewien. Gostiniens. Ploncens. Dominus et Heres Visnensis (27) Significa-

(27) Jest to Syn Ziemowita III. całego Mazowsza Xiążęcia. Żona jego Alexandra siostra króla Władysława Jagielly, córka sławna Cymbarka, synowie zaś między innymi Alexander i Władysław, o których Święcicki tak pisze:

„Semovitus Plocensis atque Ravensis Princeps qui ducta in matrimonium Alexandra, Jagellonis regis sorore, acceptoque simul dotali iure Belzensis regionis dominatu, multiplici liberorum proventu felix apparuit. Filiam unam Cymbarcham nomine Ernesto Austrio, Norici Regulo in matrimonium collocavit, quae peperit Fredericum III. Caesarem, magnorum regum atque Imperatorum progenitorum. Ex filiis unus Alexander purpurei galeri hono-

mus tenore praesentium , universis praesentibus et futuris quod animadvertentes et diligenter perpendentes qualiter bona temporalia, quae hic amantur citto marcescunt, et corumpantur illaque incontaminata et incorruptibilis hereditas quam pro toto posse querimus et scitamus non per alia nisi per charitatis opera quae in praefatorum bonorum temporalium largitione consistunt assequi poterit , licet igitur ad eandem properantibus dignis se et piis operibus charitatis veste nupciali adornare, ne sine eadem existentes mereamur vocem horribilem Domini Nostri JESU Christi: «Amice ad quid intrasti non habens vestem nupciale[m] audire proinde de magnificentia nostra speciali, et de bonis temporalibus a DEO Nobis praestitis et largitis, volentes certam rancorum malignitati, quae origo et mater displicentiarum ac

rem promeritus, idem Aquileiensis Patriarcha, et Tridentinus Ansistes fuit. Alter cui Ladislaus nomen erat in imperio patri successus est; quod reliquis fratribus in coelibatu morte absumptis neminem ipsi paterni dominatus aemulum fortuna exci-
tasset.

fomes jurgiorum et controversiarum viam in posterum praecludere et ea quae pacis sunt, et nostri dicti Ducatus commoda et utilia jugi meditatione intendere, disceptationibusque, et altercationibus saepius super quibusdam articulis inter nos, nostrosque dignitarios nobiles, terrigenas, ac subditos nostros ex una, ac Reverendissimum in Christo Patrem nostrum, et Dominum Jacobum Episcopum (28), Capitulum, Praelatos, Canonicos, totumque Clerum regularem et saecularem in Diecesi Plocensi ex altera partibus motis et suscitatis finem debitum imponere de unanimi igitur nostro, nostrorumque Consiliariorum, dignitariorum, nobilium et terrigenarum consilio, pariterque et voluntate, articulos infra scriptos inter nos Successoresque, et dignitarios Nobiles, terrigenas, et subditos nostros, ac praefatum Dominum Episcopum, Capitulum Praelatos et Canonicos, ac totum Clerum regularem et saecularem civitatis et Diecesis Plocensis perpetuis temporibus hinc inde tenendos et

(28) Jakób Kurdwanowski, herbu Sirokomla 36ty. Biskup Plocki z porządku.

duraturos concorditer et unanimiter cum praefato patre Episcopo Plocensi, Canonicis et personis spiritualibus concepimus, videlicet: Primo, quod ab Predecessorum et Successorum nostrorum; nostraque animae salutem, et remedium peccatorum, Nos, Nostrosque Successores ad id faciendum et tenendum obligamus, quod omnia et singula privilegia, ac quasvis alias litteras per predecesores nostros sive Nos ecclesiae praedictae Plocensis sive personis spiritualibus, super quibuscumque bonis, rebus, juris, ditionibus, immunitatibus, et libertatibus data sive datas, concessa sive concessas. In omnibus et singulis punctis, clausulis, et articulis opportunis sub quibuslibet forma verbis et tenore, tenere et inviolabiter observare promittimus et pollicemur. Idem quod omnes et singuli agricultores in oppidis, sive villis terrae Masoviae et in Diecesi Plocensi degentes, et constituti agros colentes, et arantes, decimam manipularem temporibus perpetuis de quolibet grano, videlicet sili-ginis, tritici, ordeï, avenae, pisi, scruti, et lenticulae ubicumque praedicta semina fuerint seminata, personis spiritualibus eccle-

siae praedictae Plocensis, quibus de jure tenebuntur dare et solvere perpetuis temporibus tenentur et sint asstricti, exceptis et exclusis hortulanis alias Ogrodniki et Wardamie qui de hortis in quibus resident praefatis seminibus seminatis ecclesiae decimare non tenentur, neque sunt asstricti dummodo in huiusmodi hortis seminata fuerint, et dictus hortus cum area unum morgum non excedat et etiam excepta civitate Plocensi, et aliis oppidis et villis nostris inferius denotatis, videlicet: Bielsko, Płońsko, Chełpowo, Biała, Starorzeby, et Dzierżazna (29), quorum agriculatores de quolibet manso culto et possesso per decem grossos monetae cumminiter currentis quolibet anno perpetuis temporibus solvent, nostra villa autem Wiecznia, ac etiam si Domino concedente nos seu quempiam ex successoribus nostris Kuczborg (30)

(29) Miasteczka Bielsk, o mil 2. Płońsk o mil 5. od Plocka leżą. Chełpowo wieś, granicząca z Plockiem, Biała w. o milę, Starorzeby o mil 3. a Dzierżazna o mil 4. od tegoż miasta odległe; wszystkie te miejsca leżą dziś w Powiecie Plockim.

(30) Kuczborg miasteczko w Powiecie Mławskim leżące.

exemeremus sive exemerint tunc agricultores ipsius de quolibet manso, per octo grossos, super festum S. Nicolai pro decima annis singulis perpetuis temporibus solvere debent, et tenentur exceptis Nobilibus, qui ipsorum Plebanis decimam manipularum more Nobilium et juxta et secundum antiquam consuetudinem, plenarie solvere tenebuntur. Item ne per negligentiam decimarum manipularium agricultores et inhabitatores Oppidorum et villarum praedictorum grave dispendium ac quamlibet aliam molestiam patiantur modus in frascriptus circa collectionem decimarum est inviolabiter servandus: videlicet, quod praedicti agricultores et habitatores oppidorum et villarum praedictorum, dum tempus decimandi sive decimas colligendi venerit et frumenta decimanda totius villae fuerint incisa sive messa, videlicet hiemalia prius et ex post estivalia, tunc hiemale frumentum prius, et ex post estivalium messis per Kmethones, et inhabitatores villarum sive oppidorum sufficienter intimati et nuntiari debebitur et tenebitur, videlicet Dominis: Episcopo, Praelatis, Canonicis, ac omnibus et singulis Plebanis et aliis ad quem

vel ad quos huiusmodi decima seu decimae spectare dignoscuntur. Ille autem ad quem haec decima spectat, per se vel per alium infra octo dies a tempore monitionis intimationis, et nuntiationis, Decimam suam colligere debet sine aliqua negligentia nociva alioquin. Dominus villae aut Communitas villae eliget unum probum virum et bonae famae notabilem in villa qui huiusmodi decimam fideliter collegit tam diu quousque Dominus decimae ad colligendum venerit, et ratione collectionis huiusmodi decimae ille collector electus sit a solutione decimae illo de uno mansu liberatus penitus et solutus. Veram si in huiusmodi collectione decimae fuerit inculpatus, tum huiusmodi culpam tenebitur medio suo juramento expurgare, nisi Dominus huiusmodi decimae damnum in huiusmodi decima per dictum collectorem illatum vellet legitime probare. Item omnes et singuli agricultores, sive habitatores Oppidorum et villarum praedictorum decimam conducere tenentur fideliter, et ad locum libere eligendum sive electum per Dominum spiritualem et in recompensam huiusmodi ductionis a solutione decimae lini et cono-

pi sint liberi et absoluti, ille vero apud quem locabitur decima habebit post mansum integrum quem colet et arabit decimam dummodo in eadem villa decem mansi ad minus fuerint culti et arati. Si vero fiant pauciores, tunc Dominus decimae videlicet Episcopus, Praelatus, Canonicus, sive Plebanus, huic apud quem decimam locare voluerit secum concordabit, et cum reddet contentam, et si satisfaciat, cum effectu, et pro eadem tunc decima tenebitur, acervos bonos valentes tempore debito praeparare, et eandem decimam in bona custodia fideliter per omnia tempora conservare. De qua ipse dominus cum est decima juxta libitum suum et voluntatem suam cujuslibet hominis videlicet haeredis sive Domini villae qualibet contradictionis simul cum straminibus vendere, disponere, abducere prout sibi placuerit, volebit, ut si eisdem Dominis Episcopo, Praelatis et Canonicis vel cujus personae spiritualium, propriis curribus et equis in domum suam conducere placuerit, sine qua contradictione cujuslibet haeredis potest libere et valeat conducere. Item si aliquis hominum utriusque sexus sive sit Kmetho,

sive alterius inferioris status de villa, sive bonis haereditariis, personae spiritualis inordinate, et soluto jure communi et debito ad bona nostra sive haereditates, aut etiam alicujus nobili cujuscunque status, et praeminentiae existat, recesserit et aufugerit. Nos et successores nostri, aut Capitanei seu Procuratores nostri nec non et quilibet Dominus nobilis et haeres villae et hereditatis ad quas homo de spiritualibus bonis recesserit et aufugerit, teneatur ipsum hominem sic profugum restituere accepta ad poenas de hujusmodi fuga et inordinato recessu. Nec non juris debiti non solutione more solito per Scabinos villae de qua recessit, aut aufugit probatione et reversaliter. Si aliquis homo etiam ultimusque sexus de villa sive hereditate nostra, successorum nostrorum, sive alicujus nobilis ad villam sive hereditatem spiritualis cujuscunque recesserit aut aufugerit inordinate et jure non soluto recepta a Scabinis villae de qua aufugit et recessit probatione, debet illi a quo recessit improtracte restitui, hoc eidem de aliis injuriis et violentiis quorumcumque nomi-

ne anseantur, est judicandum, et perpetuis temporibus observandum.

De graniciis aut inter nobiles et spirituales, juxta antiquam terrae consuetudinem hactenus in talibus fieri consuetam et tentam est judicandum.

Item ubi nos nostrique successores cum Domino villae antiquae, villae sive de novo locatae sive locandae libertatem concesserimus, doconcesserint naverint, seu concesserit eandem libertatem Dominus Episcopus, Capitulum, et Clerus servare tenabuntur. De antiquis autem agris, si in ipsis villis reparentur de quibus alias decima solvebatur hujusmodi decima observata duorum annorum libertate sine contradictione solvatur, dummodo Dominus hujusmodi villae tempus duorum annorum servaverit, etiam eodem anno, quo Dominus villae censum in ipsis villis receperit, eodem anno agricultore decimare tenebuntur. Et si aliqua villa tota, ad aliquem locum mutabitur, et Dominus villae concederit et tenuerit libertatem etiam duorum annorum a salutione decimae etiam libertatem tenebitur observare dummodo ut prefertur Dominus dictae villae dictam libertatem ipse tenuerit.

Item in omnibus et singulis, oppidis vil-
lis in quibus libertas non habetur de no-
valibus tribus vicibus seminatis agriculto-
res a solutione decimae sunt absoluti, quar-
ta autem vice decimare tenebuntur.

Item si Dominus Episcopus, Praelatus,
Canonicus, Plebanus, ac quilibet beneficia-
tus, ac omnes et singuli subditi et fami-
liares ipsorum utriusque sexus, communi-
ter et divinis cujuscunque status, gradus,
conditionis et eminentiae existant Civitatis
et Diecesis Plocensis, in iudicio nostro ac-
citatus et condemnatus fuerit, ac accitati
et condemnati fuerint in poena quinquage-
nali vulgariter *pianez* Nobis Duci supradic-
to et successoribus nostris, decem, Judici
duos, et subjudici unum grossos monetae
currentis persolvent, ab aliis vero solutioni-
bus poenarum videlicet Palatini, Castella-
norum, Succamerariorum, Vexiliferum, Can-
cellariorum, ac aliorum Zuppariorum, et
Ministerialium penitus sint liberi et exemp-
ti, a quibus omnibus nostra Ducalis Maies-
tas praedicta absolvit, et misericorditer li-
beravit. In quorum omnium et singulo-
rum fidem et testimonium praemissorum
praesentes litteras sigillo nostrae Maiestatis

de certa scientia et voluntate filiorum nostrorum Semovithi, Casimiri, Troydeni, et Vladislai jussimus communiri. Datum et actum in Ploczko feria secunda post festum S. Catharinae virginis gloriosae sub anno Domini Millesimo Quadringentesimo Vigesimo quarto. Praesentibus ibidem Senatoriis et Nobilibus viris Dominis Stanislao Grad Palatino, Sassino alias Gamba de Trumпки Castellano, Petro de Campa Subcamerario, Dobeslao de Rzewnino, judice Plocensi, Andrea de Ciechomice Castellano Gostinensi, Sławgone de Kuczborg Subcamerario Ravensi, Plichta de Skotniki, Marshalcone Curiae Nostrae, ac Venerabilibus viris Dominis Stanislao Pawłowski Archidiacone Plocensi, nec non Sochaczewiensi, Russique Michaele Praeposito Collegiatae S. Michaelis in Ploczko Gostinensi, ac Czamborio Canonico Plocensi Ecclesiarum et Raven. Cancellariis, qui praesentia a Nobis habuerunt in Commissis. Concordat cum originali testor.

Silvester Jaworowski C. C. Plocen.

V.

Przywilej Alexandra Jagiellończyka, Króla Polskiego w roku 1504, stanowiący pięciu Kanoników doktoralnych przy Katedrze Płockiej.

Alexander Dei gratia Rex Polonie, Magnus Dux Litvanie, Russie, (31) Prussieque Dominus et haeres etc. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quia supplicibus universorum praelatorum spiritualium et secularium ac etiam Baronum et Communitatum Nobilium totius regni Nostri petitionibus vetus regni Nostri statutum ex monumentis thesauri publici regni Nostri sumsimus hujusmodi sub tenore. Quamvis per divos olim Reges Polonie praedecessores Nostros ex antiquo fuerit constitutum et aliquanto tempore inviolabiliter observatum: ut propter defensionem ecclesiarum, ac bonorum ecclesiasticorum in principalibus, videlicet Gnesnensis, Cracoviensis, Vladislaviensis, Poznaniensis et Plocensis ecclesiis Nostris suscipe-

(31) W całym przywileju pisano *e* pojedyncze zamiast *ae*.

rentur prout non suscipiebantur ad dignitates personales et officia ac canonicatus et praebendae ignobiles plebaeque personae; quae ad defensiones ecclesiarum in regno Nostro per necessarias praesentim propter homines licentiosos et crebras expeditiones bellicas parum aut nihil prodesse possunt ecclesiis, sed duntaxat recipiendi erant Barones, Generosi, et Nobiles e quibus promptu et facilis ecclesiarum defensio esset. Tamen cum per dissimulationem quandam in observando statuto et privilegio veteri et habitate quam plures ignobiles ad ecclesias praedictas his temporibus summerentur: itaque ecclesiarum bona cernerentur omnia defensione destituta ex indeque magna in parte vastata et destructa esse; et in nonnullis locis adeo annihilata ut non extent domus in possessionibus ecclesiasticarum habitatoribus commode; ignobilibus illa minime defendentibus. Simul etiam animadvertentes gravissima ne dum cleri verum etiam regni Nostri ac reipublice in comoda, quae ex reservatione beneficiorum vivente possessore nuper adinventae, ac etiam expansionibus personis extra regnum Nostrium Poloniae genitis et habitantibus, ut

quotidianis experimur effectibus. evenire consueverunt; per quas cultus divinus minuitur defensio ecclesiastice libertatis adimitur et abstrahitur facultas personis idoneis rei publice christiane regnoque Nostro prodesse volentibus, scandalaque exinde a clero in plebem Nobis subiectam oriuntur. Pro tanto Nos indemnitati non minus rei publice, quam ecclesiarum regni Nostri in hac parte providere ut tenemur, cupientes statuimus, ut in singulis capitulis ecclesiarum suprascriptarum ad dignitates personatus et officia, ac Canonicatus et praebedas recipiantur personae tantummodo regni Poloniae indigene Nobiles ex utroque parente quorum Nobilitatem sic constaret probabilem esse ut in jure regni Nostri communi nobilitas irreprehensibilis probari consuevit. Verum ne quid in ea re actum videretur esse in odium plebeorum, quorum conditio perinde ac consuevit praerogativis gaudere specialibus in regno Nostro. Is curro tametsi Nobilium nati videantur eque docti et plerumque doctiores plebeorum natis, non fueritque Capitulam, doctos et doctissimos Praelatos et Canonicos nobiles haud continens non minus neces-

sitati, quam etiam honori et decori ecclesiarum consulere sufficientes scientes atque solitos: tamen ultra eosdem doctores natorum nobilium in Capitalis existentium decernimus admittendos plebei generis doctores numero et ordine infra scriptis, videlicet in ecclesiis praedictis in quibus habentur doctores, aut lectores juris ac Theologiae ex antiquo sive etiam noviter fundati aut ubi habendi sunt per novam fundationem fiendam, ad eos fundatos unus in Theologiae, unus in juris canonici, et unus in medicinae facultatibus promati. In eisdem vero ecclesiis ubi non habentur fundati doctores praedicti, decernimus non plures quam duos in Theologiae, duos in juris canonici et quintum in medicinae facultatibus promotos habendos recipiendosque, qui tamen non aliter recipiantur per capitula quam quos locorum ordinarii idoneos et in facultatibus ipsis doctoratu dignos approbaverint, ac ut tales censuerint sub eodem numero recipiendos, quodque nullus subditorum nostrorum aut aliquis undecunque fuerit, cujuscunque status, gradus, ordinis, conditionis et praeminentiae existat, aut quacunque praefulgeat dignita-

te beneficium ecclesiasticum, quodcumque regni Nostri Polonie, vel per impetratum in vita possessoris reservationem nuperrime adinventam, vel sub aliqua pensione annua etiam si tale beneficium sibi motu proprio et ex certa scientia daretur aut provideretur acceptare seu sibi de eodem sub ipsa pensione, vel aliis ex cessione juris aut resignatione cujuscunque alterius extraneae personae, quae fortasse pensionem beneficii ipsius non habeat ut sub eo pallio pensiones ipse celarentur provideri facere vel procurare audeant aut praesumat. Si autem aliquis vel aliqui plebeorum in contrarium praesentis et antiqui privilegii et consuetudinis regni Polonie beneficiarum in ecclesiis et Capitulis praedictis acceptare, aut se recipi, procurare, petereque praesumerint, demum etiam si aliquis subditorum nostrorum aut undecunque fuerit cujuscunque status, gradus, conditionis, ordinis, et praeminentiae existens, beneficium vel beneficia ecclesiastica in regno Nostro vel per viam reservationis praedictae in vita vel sub pensionem ut horum meminimus acceptaverit. Et similiter si quispiam beneficia jurispatronatus Nostri regni ac subditorum Nostrorum in praesudicium et derogationem ju-

ris patronatus Nostri et subditorum eorundem Nostrorum ex causa quacunque impetraverit; statuimus, decernimus et mandamus omnium bonorum suorum communium et privatorum mobilium et immobilium secularium erario communi seu fisco vel mense nostre applicandorum privatione ecclesiasticorum vero arresto confiscatione et extra regnum nostrum banitione immediate puniendos. Verum ne quispiam constitutionibus et ordinationibus praesentibus Nostris per media aliarum personarum contravenire tentaret; statuimus et decernimus simili mulctae seu poenae subiacere et esse puniendos, omnes et singulos Praelatos spirituales et seculares, ac Capitula Cononicos, Plebanos, Vicarios beneficiatos quoscunque et praeshiteros omnium ecclesiarum. Nec non Tabelliones et Notarios regni Nostri Poloniae, et aliis undecunque existentibus, qui literas quascunque suprascriptis ordinationibus Nostris contrarias personis extraneis sive indigenis et aliis quibusvis, quiviscunque status gradus conditionis et preeminentiae existant, et quacunque prefulgeant dignitate ignobilium provisiones predictas, quoque in vita reservationes cum pensionibus provisiones et processus

de super fortasse optentos afferent portarent et publicarent palam aut privatim: vel qui pensiones hujus modi telando illas summarie pecuniis redimerent et peditas cessiones seu resignationes susciperent acceptarent; seu qui monitoria censuras privationes et sequestra ob non solutionem pensionum etiam motu proprio in se continente quacunque auctoritate datas et concessas ac data et concessa admitterent aut exequerentur; vel ea et eas admitti, exequi, prosequi, foveri, promovere aut procurare praesumserint, seu aliquis eorum presumeret: Mandantes praesentium per tenorem atque decreti praesentis publicitus promulgati vigore constitutiones ordinarios et decreta presentia ab omnibus Praelatis Capitulis et universo clero regni Nostri Poloniae inconcusse teneri observari eas, quae in ecclesiis publicari suprascriptis. Tandem earum et orum originalia vel transsumita in Capitulis haberi ne de premissis quispiam ignorantiam allegaret in futurum. Quod quidem statutum quemadmodum in felici coronatione Nostri inter alia statuta et privilegia regni Nostri confirmavimus, et curavimus servanda sic praesentibus decernimus perpetuo vailituram. Et in testimonium praemissorum

omnium sigillum Nostrum praesentibus est ad-
pensum (32). Datum Cracovia feria secun-
da in festo conceptionis gloriosissimae Virgi-
nis Mariae, Anno Domini Millesimo quingen-
tesimo quarto.

Alexander Dei gratia Rex m. p.

VI.

*Lustracya Miasta Przasnysza w
roku 1564. odbyta (33).*

W Woiewództwie Mazowieckim
in corpore Starostwa Ciechanowskiego.

Miasto Przasnysz (34).

Starostwu Ciechanowskiemu należy trzy
mile od Ciechanowa w tymże Powiecie Cie-

(32) Pieczęć na laku czerwonym wyciśnięta,
zachowana w puszcze woskowej formy okrągłej,
skrętka od pieczęci z iedwabiu białego karma-
zynowego; i niebieskiego, arkusz pergaminu
wielkiego formatu do tegoż przywileiu jest u-
żyty.

(33) Lat temu 263.

(34) Przasnysz nad rzeką Węgieką, Obwo-
dowe teraz, iedno z dawniejszych w Woiewódz-
twie Plockim, liczy dziś domów 317. między te-
mi 60. murowanych, mieszkańców 2296. Ma trzy
Kościoły, iako to: 1wszy XX Bernardynów z Kła-

chanowskim pod sprawą Ur. Stanisława Kobylnickiego (35) sprawcy prowentów Staro-

sztozem w r. 1585. przez Pawła Kostkę Brata Sgo Stanisława Kostki, Dziedzica wsi Kostkowa założonym, a przez Jana i Barbarę z Kretków Nowodworskich Kasztelaństwa Raciążskich w r. 1588. dokończony. 2gi Panien Bernardynek także z Klasztorem w r. 1615. przez Elżbietę Mostowską wystawiony. Ostatni jest S. Ducha. Kościół zaś Farny starożytny w r. 1792 pożarem spłonął. Wedle niniejszój lustracyi w r. 1564. było domów w mieście 487. na przedmieściu 202. Kamienic 28. Rzemieślników znaczna liczba, między tymi piwowarów 126. a w r. 1569. było tychże 144; a domów w ogóle 689. Miasto to było sławne iarmarkami na woły. Andrzej Święcki tak go opisuje: «*Sed hanc (Ciechanoviam) incolarum frequentia privatarumque aedium numero facile superat Prasnyisia, ingens oppidum, foro vendendis bobus clarum, aedes aliquot lateritias habet, reliquae non adeo nitidae sunt. Fertilissima regio oppido subiacet, magna omnium rerum, quae ad victum pertinent vilitas, pisce tantum e proxima Prussia petit.*» Gwagnin zaś powyżej już przywiedziony, mówiąc o Prasnyszu tak wyraża: «*Prasnis, civitas ampla, lapideis aedificiis ornata.*»

(35) Stanisław Kobylnicki Dziedzic na Kobylnikach, Bielicach, Rostkowicach, i Popielżynie.

stwa Ciechanowskiego, leży nad rzeką Węgrą w dobrym gruncie, sądzają w nim Roki ziemskie przez Sędziego Ziemskiego Ciechanowskiego, których nieskończywają czasem przez pięć czasem przez siedm Niedziel.

Prowenty mieyskie, czynsz.

To miasto Przasnysz ma włók wszystkich na swym gruncie Sto dziesięć, między którymi iest Woytowskich włók cztery, włók poświętnych dwie, Mieszczanie Przasnyscy trzymają włokę iedną, którą zowią Phielowska, którą mienia bydź liberowaną, ale na to prawa żadnego nieokazowali, włók z których mieszczanie czynsz płacą na Sty. Marcin sto trzy, płacą z każdéy włoki per grossos Quadragenta duos facit. flor. 144 gr. 6.

Sep Owsowa z miasta i kapłuny darne.

Mieszczanie Przasnyscy, którzy role mają, winien każdy dać z włoki owsa korcy siedm, który owies wybrawszy winni byli odwozić

Syuiego Ian Sędzia z Wyszogór: z Seymu roku 1590. i Poborca, w téyże ziemi. Patrz *Pisma historyczne* moiéy pracy z r. 1824. Str. 139.

Mieszczanie do Zakroczymia snadź z przymuszenia nieboszczyka Gorzyńskiego Woiewody Mazowieckiego a Starosty Ciechanowskiego, o co się potym skarżyli przed sławnéj pamięci Królem Starym Zygmuntem, po tym Iego Królewska Mość Król Zygmunt Stary dał im list, iż iuż nigdy nie będą winni wozić owsa nikędy, tylko i doma płacić będą, i płacaią drogo albo tanio po pół trzecia grosza, tak iako ich przywiléy szérzény omawia, którego przywileiu na Seymie przez Deputaty nieukazowali, et wszędy po wszystkim Mazowszu owies danny szacowano per grossos quinque, z stu i trzech włok po siedm korcy, będzie owsa korcy siedmset dwadzieścia ieden, każdy korzec po Półtrzecia grosza facit flor. 60. gr. 2.

Kapłunów płacą Mieszczanie z każdéj włoki po duos, facit Capones ducentes sex, każdy per grossos duos flor. 13. gr. 22.

Dawaią tedy razem za czynsz, za kapłuny, za owies z każdéj włoki na Sty. Marcín per duos floren. grossos tres et medium, co uczyni także złotych dwieście osmnaście denaros dziewięć.

Domy mieyskie.

Domów wszystkich w mieście które rol nie-
 mają jest w liczbie czterysta ośmdziesiąt siedm.
 Domów na przedmieściu, co siedzą na rolach,
 na ogrodach, na folwarkach jest w liczbie
 dwieście dwa, z tych wszystkich domów tak
 w mieście iako i na folwarczech niepłacą z
 nich żadnego czynszu iak w innych mieściech
 płacą z domów Świętomarskie, a nato żadne-
 go prawa nieokazują, dla czego by czynszu
 Świętomarskiego z domów płacic niemieli,
 abo też i rzemiosł tak iako w innych mie-
 ściech płacą. A jest wszystkich rzemieślni-
 ków w tym mieście na ten czas trzysta dzie-
 więćdziesiąt dziewięć, a są tego znaki pewne
 iż też przedtym płacywali Świętomarskie, al-
 bowiem Szewcy i Kowale wyprawowali sobie
 prawa i wolności u Xiążąt iżby byli wolni od
 płacenia Świętomarskiego; Szewcy mają przy-
 wiley od Xiążąt Mazowieckich Konrada, Ka-
 źmierza, Bolesława i Ianusza de data anni
 millesimi quadringentesimi quinquagesimi na
 wolność niesplacania Świętomarskiego, Ko-
 wale też mają prawo od Xiążęcia Ianusza
 starszego de data anno millesimi quadrin-
 gentesimi octuagesimi iż niemają płacic czyn-

szu Świętomarskiego, stąd się znaczy iż przed-
tym wszyscy Mieszczanie płacali od domów
i rzemieślnicy od rzemiosła.

Rzemieślnicy.

Kuśnierzów Trzydzieści sześć,
Szewców Sześćdziesiąt siedm,
Krawców Trzydzieści cztery,
Zdunów Dwadzieścia dwa,
Złotnik Jeden,
Tchesaczów dwa,
Czapników dwa,
Sztelmach Jeden,
Piekarzów Sto siedmnaście,
Furmanów Sto trzydzieści pięć,
Rzeźników, dwadzieścia dwa,
Bymarzów czterech,
Siodlarz Jeden,
Kotlarzów dwa,
Kowalów Czternastu,
Mieczników Sześciu,
Zameśników Dwóch,
Kołodzieiów Dziewięć,
Kramarzów Szesnaście,
A osobno Piwowarów, Sto dwadzieścia i
sześć.

Kamienice murowane w Przasnyszu.

Postrzygaczowa,
 Prażmego, Kramarza,
 Postrzygaczowéy Wdowy,
 Jana Gorączego,
 Wawrzeńca Skowery,
 Macieia Rozumka, Jagodzińska,
 Macieia Litenki,
 Jakóba Otrobki,
 Grzegorza Humjńskiego,
 Wdowy Kołodziejki,
 Balcera Kołodziejka,
 Staréy Kołodziejki,
 Woyciecha Sierakowskiego,
 Wdowy Goszowéy,
 Marcina Gossa,
 Jana Malarza,
 Bartosa Milera,
 Mikołaja Wszółka,
 Wdowy Rymarzowéy,
 Pułtorakowa,
 Milewski,
 Lenesyna,
 Lothkowa,
 Jana Ruszego,
 Adama Rozanki,

Mikołaja Kłoszowa,
X. Marcina Ruska,
Szymona Stępina.

Szewcy.

Szewcy wszyscy ile ich iest płacą od iatek na każdy Sty Marcin *iatecznego* florenos quatuor, które iateczne nie mogliśmy dowiedzieć za czyiém prawem biorą Mansyonarze od Fary.

Ogrody.

Iest przy Przasnyszu Ogrodów mieyskich dwieście ieden, które mają w sobie prętów siedmset ośmdziesiąt trzy i pół, a od każdego prętu płacą czynszu do dworu na S. Marcin per denarios tres, co uczyni flor. 4. gr. 10. den. 10.

Piwowarowie.

Jest w tym mieście Piwowarów 126, którzy wedle starodawnéy ustawy poléwają pszenicę korcy dziesięć miary Przasnyskiéy na słód, który słód tak wcale odwożą do młynów od których dziesięci korci biorą w młynie miar cztery wierzchowate, których miar ośm w korzec wierzchowaty, iest potem czechów młynskich trzydzieści, które gdy wyndą, będzie

w skrzynie sŁodu korcy piętnaście, a bez ex-
 cechu żadnemu sŁodu niemięłą pod winami
 wielkiemi. Tego sŁodu przychodzi Młynar-
 zowi, trzecia sŁodu część, to iest pięć korcy,
 a do Dworu dziesięć, te zaś sŁody co się do-
 stawaią na pańską stronę przedawaią zaś Pi-
 wowarom tenże korzec w tąż miarę iako od
 innych miarę odbieraią bo maią mieszczanie
 przywilęý, iż Pan Starosta albo Ekonom nie-
 ma drożęý przedawać sŁodu mieszczanom ie-
 dno droży groszy trzy niż pszenicę na targu
 przedaią, bywa pszenica piwna po szesna-
 ście, po siedmnaście, po ośmnaście groszy
 rzadko drożęý tak iako nam mieszczanie spra-
 wę dali. Ciż piwowarowie winni dać od ka-
 żdego czechu per grossum unum, et czecho-
 wym zowią, a do tego czechowego młynarz
 niema.

Cwierci piwa od warów, iako w inszych
 mieściech niedawaią, iako się wiele wymie-
 rza sŁodów, w młyniach wedle sprawy mły-
 narzów i pisarzów dworskich, którzy tego
 dogładaia przy młynach to okazano będzie
 i t. d. i t. d.

Z ksiąŹki oryginalnéý rewizyi Woiewódz-
 twa Mazowieckiego roku 1564, w Archywm
 Skarbu Koronnego znajduiaćey się wypisano

i wydano. W Warszawie dnia 8. Mca Maja
1785. roku.

(podpisano) Jan Ostaszewski,

(L. S.) Chor. P. R. Z. W. R. A. R. A.

VII.

*Instrukcyia Posłóm do Karola XIIgo
Króla Szwedzkiego, z ziemi Wyszogrodzkiéy w r. 1705, dnia 26 Lute-
go dana.*

Ziemia Wyszogrodzka dla położenia swe-
go nad Wisłą w zaburzeniach kraio wych
była często teatrem wojny. I tak w cza-
sie najazdu Szwedów za panowania w Pol-
sce Augusta IIgo przez woyska Saskie ia-
ko téż i Szwedzkie, oraz liczne kontrybu-
cye przez ostatnie wybiérane, spustoszenia
zupelnego doznała. Uciemiężeni obywate-
le widząc pozbawionego tronu Augusta II.
postanowili na Seymiku w Wyszogrodzie w
dniu 26. Lutego 1705. roku, dla odwrócenia
dalszych klęsk wysłać Posłóm do Karola XII.
Króla Szwedzkiego, oddając się iego pro-
tekcyi, i prosząc o zwolnienie kontrybucyy
żądanych. Instrukcyia Posłóm do tegoż Mo-
narchy wybranym przez Jana z Gawarca Ga-

wareckiego Podwoiewodzego Zakroczymskiego, iako Marszałka Seymiku podpisana została, i ta iest następującéy osnowy:

Instructio ad Serenissimum et invictissimum Carolum Suecorum, Gottorum, Vandalorum, haereditarium Regem.

Magnificis Joanni in Zakrzewo Lasocki, Judici Terrestri Vissogrodiensi, et Jacobo Milewski ex terra Vissogrodiensi Ducatus Masoviae electis Nuntiis, data.

1mo. Publicam inde terra Vissogrodiensis se fatetur mereri gloriam cum primo ingressu Serenissimi Regis Sueciae in clima nostrum Polonum supraemas Ejus venerata intentiones, ac quibusvis sereno vultu innixa mandatis constantem nec unquam in obliquo se praesentat. Idem nunc Magnifici Nuntii cum demissimo deferent cultu ulteriorem nomine Nostri spondendo ad nutum Serenissimae Maiestatis Sueciae promptitudinem.

2do. Tandis agitatum malorum Rempublicam Polonam pressuris, non alio ad pristinum libertatum suarum florem restituendam agnoscit terra Nostra Protectore nisi Serenissimi Regis Sueciae victrici sublevari dextera, qua propter supplicabunt Serenissimae Maiestati Magnifici Nuntii Nostrii, ut cum Res-

publica unico affisa Serenissimae Maiestatis patrocínio sua Eandem deserere non dignetur protectione.

3tio. Nemo non judicare potest Invictissimum Exercitum Sacrae Regiae Maiestatis Sueciae ad vindicias dandas oppressis libertatibus nostris ad hoc Regnum conductum sine debito stipendio non subsistere posse, verum quoniam Terra Vissogrodiensis per licentissimas exorbitantias militis Saxonici aliarumque detronisato Principi adhaerentium copiarum, in nostro territorio tanto tempore circa transitum Vistulae degentium, et ultimam devenit egestatem, supplicabunt Magnifici Nuntii Terrae Vissogrodiensis Serenissimae Maiestati Sueciae, ut terra eadem pro clementia Ejus paterna a contributionibus omnibus immunis per Literas libertationis fieri possit, passumque Danti scum defluationis habeat. Caedera prudentiae, dexteritati, activitati, Magnificorum Nuntiorum commissa.

Quam Instructionem in Conventu particulari Terrae Vissogrodiensis formatam, et uniformiter constitutam subscribi manu Ge-

nerosi Marsalci Conventus Nostri commissimus.

Datum in Vissogrod die 26. Februarii Anno Domini 1705.

Joannes in Gawarec Gawarecki Vicepalatinus Terrae Zacrocimensis, Marsalcus Conventus particularis Terrae Vissogrodiensis m. p.

Zgodność z Aktami Ziemi Wyszogrodzkiej świadczę.

(podpisano) Sikorski, Archiwista.

VIII.

Instrukcyja Woiewództwa Płockiego WW. Szydłowskiemu Podstolemu Płockiemu, Sędziemu Grodzkiemu Warszawskiemu, Rościszewskiemu Pisarzowi Ziemi Płockiej, Dembowskiemu Referendarzowi Koronnemu, Staroście Tymborskiemu, Matuszewiczowi Pułkownikowi Królewiczowskiemu znaku Petyhorskiego Woysk Wielkiego Xięstwa Litewskiego Postóm nemine contradicente z tegoż Woiewództwa na Seym walny ordynaryiny sześćcioniedzielny Grodziński w r. 1752. w Raciążu obranym, dnia 21. Sierpnia tegoż roku spisana.

Mamy za co Naywyższemu uniwersalnemu dobra Oyczyzny naszéy Autorowi BOGU samemu adolere incensum gratitudinis, że pod miłym i szczęśliwego Nayiaśnieyszego Króla Mci panowaniem alta zaszczycając się tranquillitate możemy ieszcze między tak wiele maligno fato zerwanych seymów eluctari naufrak-

gia wiernými teraz miléy Oyczyźnie naszéy subveniendo radami.

1mo. Aukcyja woyska tak dawne obrad seymowych objectum et tot votis wszystkich Woiewództw i Ziem desideratum, ażeby na terazniejszym Seymie do pożądanego przyść mogło skutku, będą się o to starać JPanowie Posłowie Nasi, która aukcyja że bez publiczney kontrybucyi bydź nie może, zaczym konformuiąc się do dawnych Instrukcyi Woiewództwa Naszego mają JPanowie Posłowie Nasi adinvenire sposoby płacy Woysku cum deportatione iednak pogłównego ciężkiego stanowi Naszemu podatku, a do koaekwacyi z nami Woiewództwa Ruskie ad subportanda media płacenia woysku domawiać się et insistere JPanowie Posłowie nasi będą.

2do. Tak w terazniejszym woysku iako i w pożądanéy aukcyi Polskiego i cudzoziemskiego autoramentu, aby szczególnie Szlachta rodowici pro competentia capactiatis et meritorum do wszelkich Officerskich szarży et vel maxime do rangi wyższéy pro fidelitate obsequiorum promowani byli.

3tio. Ekonomia Rzeczypospolitéy całéy bez dawnego chwalebneho i pożytecznego zostająca starania, ażeby do naylepszego i nayprze-

zorniejszego porządku przyprowadzona była serio o to instabunt JPP. Posłowie nasi. Quo in ordine że naprzód konserwacya miast należy, ażeby bezpieczeństwo handlów i osób kupieckich od wszelkich insultów a privatorum injuriis obserwowane było szukać będą JPP. Posłowie Nasi skutecznych w téy okoliczności sposobów, do którój cyrcumstancyi JWW. JJPP. Podskarbiowie wieley oboyga Narodów ażeby podać raczyli sposoby, którymi by kupcy wolnością od zdziérstwa partykularnych a folgą w cie jeneralnym zaszczytzeni byli, a przez to i ochotę do handlów zabierali, oraz ażeby per concursum handlujących większy dla Skarbu Rzeczypospolitéy wynikał profit incumbent o to JJPP. Posłowie nasi.

4to. Otworzenie gór Olkuskich, żeby przez sprowadzenie biegłych in hac arte ludzi, tudzież obmyślenie na to kosztu skutek swój miało instabunt JJPP. Posłowie nasi, wielka bowiem wynika dla całej Rzeczypospolitéy naszej szkoda, że nie mając swoich minerałów otworzonych, a dawna moneta w tyufach i szostakach in minima quantitate w granicach naszych znayduie się, przez co zagraniczną monetę mieć musimy, która pro

arbitrio postronnych Dworów ultra valorem podniesiona inicuriosum dla nas ma cursum, zaczem JJPP. Posłowie nasi, ażeby huic damno et incomodo zabieżeć można tak Jego Królewskiéy MciPanu Naszemu Miłosciwemu Beneficentissimo Principi pokorne zaniosą prośby iako też i w izbie poselskiéy serio proponować będą.

5to. Osobliwie ac praeprimis porządek seymowania według konstytucyi 1690. roku solide utrzymywać obligantur.

6to. Sprawiedliwość święta ażeby w tych inkonweniencyach, które albo obscuritas konstytucyi, korrektury legum anni 1726. albo abusus opaczney interpretacyi sancitorum teyże konstytucyi causa sunt firmiter et luculenter obwarowana i opisana była.

7mo. Konferencye z Ministrami postronnych Monarchów przypominać będą JJPP. Posłowie Nasi, do których konferencyi oprócz ieneralnych punktów całej Rzeczypospolitéy iakoto z Dworem Berlińskim principaliter punkt Woiewództwa i ziemie nasze tykaiący JJPP. Posłowie nasi promowować będą, a in gremio Consulentium domówią się: ażeby akta Ziemskie i Grodzkie sub hostico woyny Szwedzkiéy za Jana Kazimierza do Pruss za-

brane, i w Królewcu znajdujące się powrócone były, gdzie wielka kwerendującym dzieje się emunkcja i uniwersalna krzywda.

8vo. Xięstwo Kurlandzkie pars optima Rzeczypospolitęj naszęj że przez nieszczęśliwe zagranicznym dyspozycyóm tak dalece podlega, że Xiążę JMość Kurlandzki od Rzeczypospolitęj solenni ac legali ritu investitus w detencyi Rosyjskięj zostaie, przez co dla Rzeczypospolitęj dedecus et iactura, oraz widoczna utracenia téj tak znaczny Prowincyi wynika boiaźń, zaczęm aby JJPP. Posłowie nasi serio domawiali się o eliberacyą tegoż Xiążęcia Kurlandzkiego, o restytucyą onego ad suum Ducatum, oraz ażeby bez żadney zagranicznęj dependencyi tenże Feudataryusz Rzeczypospolitęj statibus suis dysponował.

9. Prawa dawne przeciwko Dyssydentóm i Żydom ażeby reassumowane były instabunt PP. Posłowie nasi.

10. Porównanie miar w całej koronie Polskięj, aby korzec polski miał w sobie rzetelne dwa korce Gdańskie po wszystkich miastach i miasteczkach promowować będą JJPP. Posłowie nasi pro usu fructu, et commodo publico, czego cyrkumspekcyą JJPP. Podwojewódzowie mieć powinni sub poenis le-

ge descriptis ad cujusvis instantiam responsuri.

11. Plebeiae personae aby nie byly na komorach i cłach superintendentes, lecz tylko Szlachta bene possessionati.

12. Quod est intollerabile stanowi naszemu serio instabunt JJPP. Posłowie nasi aby także personis in subselliis Iudiciorum spiritualium nie znaydowali się, lecz sami rodowici Szlachta ad obeunda munia iudiciaria promovowani byli.

13. A że w rozległéy obszerności Woiewodztwo zostaiące osobliwie ziemia Zawskrzeńska dla odległości grodu Płockiego ad acta extra Palatinalia udawać się musi, przez co cum maiori damno teyże ziemi extra districtum cudze akta percipiunt prowenta, zazym serio instabunt JJPP. Posłowie nasi, aby suscepta grodzka lub autoritate Starosty Płockiego continuo była w Srzeńsku, który to punkt iako na dawnym Seymie w recessie został, tak aby teraz effectum suum otrzymał insistent JJPP. Posłowie nasi.

14. Powinna od całej Rzeczypospolitéy justo diisque simili Principi Jego Królewskiéy Mości Panu Naszemu Miłosciwemu rekognicya, że z tak sprawiedliwéy buław ko-

ronnych dystrybuty laetetur eques, plaudit-
que Senatus, których to Wodźów Woysk ko-
ronnych nietylko z własnych osób grandia
gesta, ale też ab aevo z wielkich antecessorów
swoich saeculis memoranda nullisque laudi-
bus satis depredicanda merita nieśmiertelną
w sercach civium Ojczyzny naszéj mają im-
pressyą za którą i dla których dystrybutę Wo-
iewództwo nasze przez JJPP. Posłów swoich
nieskonczenie Maiestatowi Pańskiemu uczy-
ni dzięki, o dalszè instabunt munificentia.

Caetera JJPP. Posłów naszych activitati et
conscientiae nequid Respubblica detri-
menti patiatur zalecając ninieyszą instrukcyą
ręką własną nomine całego Woiewództwa
podpisuję. Datum w Raciążu dnia 21 Augu-
sti, Anno 1752. (36).

Józef Jeżewski, Stolnik Płocki

Oberstleytnant Jego Królewskiéy Mości Re-
gimentu koronnego Buławy polnéy, Marsza-
łek koła Rycerskiego Seymiku Poselskiego,
Woiewództwa Płockiego. m. p.

(36) Ta Instrukcyja iest oblatowana w księdze
oblatów Grodzkiéy Płockiéy, we Środę przed
Świętem S. Michala r. 1752.

IX.

O wprowadzeniu Kanoników regularnych Lateraneńskich do Zamku Czerwińskiego (37).

Comperta vitae probitate Canonorum Regularium Lateranensium in maiori Polonia ad tractum Archidiaecesis Gnesnensis, cum omni sanctimonia verbum DEI inpretermissum, alacriter ministrantium, certatim singulae Territoria, urbes, et castella ejusdem regni suavi jugo Christi iam subjecta vel adhuc subiicienda capiebant eos, sibi habere, si non domestico saltem hospites ex quorum sancta et pia conversatione solidiora Catholico-Romanae Religionis perciperent documenta. Erant enim quasi norma et exemplum vitae Apostolicae. Nam veluti septem luminaria, septem illi viri de domo Veronensi extra muros urbis Romanae sitae a Joanne XIII. supraemo Christi Vicario cum novem Praesulibus ad Ecclesias noviter erectas deputati, et in Tremesensis Monasterio per Mecislaum primum

(37) Wyjątek z dzieła w nocie piérwszég z tytułu wymienionego, iest to Caput III. de erectione ecclesiae Canonicalis Cervenensis.

Christianum sub Bernardo Doroacensi primo Praeposito suo collocuti miro modo Sarmaticum illustrarent hemispherium. Quorum splendores admirans famosa Masoviae regimini tunc regum Poloniae subjecta ingenti desiderio flagrabat Venerabiles servos DEI inquilinos habere suos. Nec defuit liberalis in votis Deus, qui excitavit zelum in cordibus regum Poloniae, qui arce cervenensi non cupata donarunt Nostros, ut ibidem redinatorium haberent fessi evangelicis laboribus, quo autem anno prima introductio Canoniorum nostrorum facta sit ad praefatam arcem sane mihi non constat, cum in tanta temporum iniquitate, per aliquas forte incursiones hostiles aut certius ob conflagrationes variis temporibus Monasterii factas multa monumenta et jura ejusdem loci deperdita sunt. Quantum tamen ex privilegiis nostrae Canoniae percipere potui, haec fideliter proferam. Puto autem probalitate Canonicos Nostros statim initio religionis orthodoxae has in oras Venisse, fundamentum hujus patet in delegatione per summum Pontificem superius nominatum facta Anno Christi 990. videlicet ut Canonici nostri tanquam cooperatores in Ministerio Ecclesiastico Episcoporum sint.

Quam primum enim Provincia Masoviae, sortita Episcopatum qui modo Plocense cernitur, statim Canonicis regularis designatus esse locus videtur Czervinscii, ut vocati in partem solitudines pastorales gregem Domini pascant verbo et exemplo ac tenebris idolorum corda non nullorum adhuc obstinatorum damnata obortis corrusco virtutum illustrare fulgore. Constituti ergo in praefato Propugnaculo Canonicus nostri tanquam validissimi impietatis propugnatores dederunt occasionem, ut incolae ejusdem tractus supponerent fidem et spiritualem ejus propagationem esse robustissimum contra hostes non solum invisibiles, sed etiam visibiles munimen. Nec omen defellit nam multoties Jasingos Lithvanos, Prussos juratos Christianitatis hostes et suorum larium infestatores, victoriosa fugarunt manu. Occulta vero Tartarii adversarii vis iam poene desiit, dum Sancti crucis trophaeum supra se adorare animadvertit. Facta est arx Cervenensis quasi civitas refugii, ad quam desiderio orthodoxae religionis concurrentes clarissimi heroicis operibus in sago et toga proceres ejusdem Ducatus vigilias Christiano more ad caelestem patriam anhelando abservabant, suaeque soluti praesidium dul-

ceque levamen invenientes merebantur stipendia aeternitatis.

Nec solum gregarios continebat tunc arx praeclara militiae Christianae sectatores, habuit etiam ejusdem militaris scholae magistros praedictos Canonicos regulares, primores nostros, qui supraesso bellicorum tonitruum clangore exaltarunt in fortitudine vocem verbi Dei ad comprimendos restantes adversariorum Sancti Crucis insultus. Erexeruntque ibidem academiam virtutum, in qua se ipsos exposuerunt in exemplum. Nam in continua mortificatione, vigiliis et orationibus tempus impedentes instando praedicationi evangelicae facti sunt forma gregis ex animo, decerantesque, non armis, non instructa populorum phalange, continua tamen de hostibus evangelii cecinerunt classica.

Nondum illis temporibus possidebant bona stabilia seu praedia ad temporalem sustentationem Canonici primores nostri, utpote, qui aliis sedulo inculcabant non esse hic in terris permanentem civitatem, sed futuram inquiri oporteret, quae in coelis est, quaerereque primo regnum Deus, ut hac omnia juxta promissum Evangelii adiiçantur. Longe tamen horum maior ratio videtur; nam tunc

Christiana liberalitas restringenda erat, non amplianda. Minimum non suspicabantur primores fidei sectatores modum, quo susceptos labores in propaganda Christi fide retoliarent viris apostolicis qui eis aeternam polliciti sunt in coelis mercedem. Adeoque dum se ipsos in obsequium fidei dederant, etiam sua omnia suppellectilia Ministrorum Christi esse credebant. Largissime subvenientes necessariis ad commoditatem servorum Dei. O Deus bone! quantus in comparatione ante octorum saeculorum status cum moderno, (solo nomine relicto) Christianae religionis quasi palliata politicorum pietate. Putavit primaeva charitas erga Deum, et ejus ministros proborum hominum tantum dari non sufficere, quantum aeterna praemia cum transitoriis bonis aequiparari non possunt, adeoque amplissimas facultates suas laeto citavit animo, nunc vero quasi aeternitatem ejusque incomparabilia bona flocci pendentes sub ratione status homines politici solis inhiant congregandis temporibus, quae ut cautius ad maiores sui damnationem accamulent, etiam de patrimonio Christi auferro non dubitant portionem Domini cum hypocritis manducantes hypocritae.

Videant tamen Domini Canonici utrum non sua depravata conversatione causaverint has injurias ecclesiae sponsae Christi fieri; Ego hac in parte sentio cum meo ante signano Divo Augustino, qui censes bonorum spiritum, alium ad temporalem sustentationem Ministris Christi concessorum jacturam fieri vel maximam ab diminutionem cultus divini; verba ejus sunt, recessit devotio Christi, accessit inductio phisci.

Constant vero ex tabulis canonicae Cervenensis, quomodum iniuria fortunae iactati in collae tractus Masoviae dum per Lithvanos totus fere Ducatus Cervenensis cum propinquo propugnaculo Orsmoviensis (38), delectis fer-

(38) Orszymowo, lub Oyrzymowo, Orsimovia, zamek Xiążęcy odległy o milę od Wyszogroda, a o półtóry od Czerwińska. Wieś ta do Starostwa Wyszogrodzkiego należała, dziś Królewska i parafialna, w miejscu nizkiem położona. Zamek wedle wszelkich podobieństw stał w miejscu, w którym iest Kościół na wzgórzu, wodą, i błotami podówczas otoczonem, a wedle taktyki woiennej dawnych wieków, w których broni ognistej nieznaną, niedostępną. Był on w roku 1252. przez Mendoga Xięcia Litwy, w czasie jego napadu Mazowsza dobytą, spalany, i z ziemią zrównany.

ne ad internationem incolis, reliquis in varios partes dilapsis, restantes cives usque ad extremam paupertatem redacti cum reliquis in arce Cervenensi (39) Canonicis nostris remanserunt, nam sepe id evenit ut peccatis Christianorum fortificentur exercitus Barbarorum.

Naiezdnik dobywszy go, srożęy niż barbarzyńskiem okrucieństwem Chrześcian zgrzybiałych i małoletnich pozabiiał, dorosłych ogniem poskwawrzył, i wiele kobięt w niewolę zabrał. Jak świadczą starożytni Dzieiopisowie nasi, między niemi Andrzej Święcicki w dziele Typografii Mazowsza na str. 491. T. I. Zbioru Mielera tak wspomina: «Orszymów, arcem olim vicus habuit, sed quam ante trecentes annos Mendacus Lithvanorum rex crudelitate et perfidia infamis, obsidione cinctam solo aequavit.»

Wieś ta jest opisana na str. 144—146 Pism moich historycznych z r. 1804.

(39) Uważając położenie terazniejszego Kościoła, i przyległego Klasztoru dawniey XX. Kanoników regul. Lateraneńskich, można powziąć przekonanie: iż miejsce to było niegdyś obronne, zamek stał na górze wzniosłey, wąwozem od miasta przedzielony, płynąca w pobliżu Wisła nayspanialszy widok czyniła. Zamek ten był ieden z naydawniejszych w Polsce, gdy do niego w roku 990. Kanonicy regularni wprowadzeni zostali.

Subveniendo tamen Sancta Sedes apostolica inopiae praesertim Nostrorum Canonico-
rum de thesauro ecclesiae largissime necessi-
tatibus eorum providit, dum indulgentias E-
leemosinam constitutis in arce Cervenensi Ca-
nonicis tribueret, quarum indulgentiarum ex-
tat in originale in archivo Canoniae Cerve-
nensis, copia vero registratur in capite 4. ejus-
dem libri.

Emensis tandem aliquot annorum lustris
residentiae Canonico-
rum nostrorum ad prae-
allegatum arcem Cervenensem, circa ecclesiam
adhuc exiguam, strenuam operam in propa-
gae Evangelii navantium, accedente pia libe-
ralitate serenissimorum Ducum Poloniae,
praesertim Boleslai criski, Henrici Sandomi-
riensis, ac Bartholomei comitis, qui nonnul-
las villas infra cum suis privilegiis nomi-
nandas Canoniae Cervenensis donarunt. Cre-
verat etiam numerus antecedanorum nos-
trorum, quibus cum potestate utriusque ju-
ris dictionis praefici solebant priores; quid
potes ex literis Adriani IV. summi ponti-
ficis, Guidoni Priori Crevenensis directis an-
no Domino 1155. quibus literis confirmat
dictus pontifex donationes Bonorum canoniae
Cervenensis per varias personas, variis tem-

poribus factis, eandemque Canoniam in protectionem Sanctae sedis Apostolicae perpetuo benignem, cum omnibus et integris possessionibus ex personis admittit in perturbantes quoque Dominia praeinsortorum bonorum dira spargit (40).

X.

O Głogowczyku.

Szanowny Autor opisu Starożytnéy Polski w T. I. str. 298. opisując miasto Pułtusk wspomiał, iż w tém mieście żył sławny z nauk i biegłości w języku Greckim *Jan Głogowczyk*. Wydając w roku 1826. Wiadomość historyczną Pułtuska, podobną wzmiankę o tymże Głogowczyku na str. 72. uczyniłem, niewchodząc kto był ten Głogowczyk, aż po odczytaniu dzieła Topografii Mazowsza Andrzeja Święcickiego, przekonałem się iż tym

(40) Zgromadzenie XX. Kanoników Lateraneńskich przeszło ośm wieków w Czerwińsku exystujące Bullą Prymasa Arcybiskupa Franciszka Skarbka Malczewskiego, z mocy upoważnienia stolicy apostolskiéy w dniu 17. Kwietnia 1819. roku wydaną, supprymowane zostało. W pismach historycznych pracy moiéy znajduie się obszérny opis Kościoła Czerwińskiego, iego uposażenia, i stanu.

Głogowczykiem był *Paweł Głogowski* Dziekan Płocki, o którym wspomniany Świącicki mówiąc o Pułtusku na str. 490. Tomu Igo Zbioru Miclera de Kalof wyraża: «*Canonicorum Collegium insigniter ornavit Paulus Głogovius Decanus idem Plocensis, profundae eruditionis Graecorumque pariter ac Latinarum excellenti scientia praeclarus senex.*»

W rękopiśmie Dr. Laurencyusza *Wszerecz*, gdy mówi o uczonych wieku swego *Mężach* w Mazowszu jest wzmianka o *Pawle Głogowskim* w ten sposób uczyniona:

«*Paulus Głogowski Decanus Plocensis, jureconsultus. Quondam Stanislai Osii in studio aemulus, elegantia styli similiter laudatur.*»

Ma on w Kościele Katedralnym Płockim taki nagrobek:

Reverendissimo Dno Paulo Głogowski Decano Plocensi viro pietate et sapientia, summo sacrarum Litterarum et jurisprudentiae cognitione praestanti, vitae innocentia, morum castitate, hospitalitate, modestia singulari. Cineri ejus domicilium hoc ante praeparatum et dotatum amici posuere. Obiit die X. Febr. A. D. MDLXXX. aetatis suae 78.

IX.

Opisy Płocka przez dawnych Pisarzy uczynione.

Lubo Płock w Pismach moich historycznych z roku 1824. obszernie iest wystawiony, nie będzie wszelako od rzeczy umieścić opisy iego dawniejsze, z dzieł lubo drukowanych, lecz już rzadkich wyięte, już to dla okazania w jaki sposób miasta dawniey opisywano, już téż dla czerpania w potrzebie ze źródeł tych stosownych wiadomości.

I tak Jan Krasiński około roku 1574. piszący, następnie opisał Płock (41).

1. Ploscum episcopulis civitas, ad eandem fluviam (id est ad Vistulam) sita, sede pontificali, et insigni Canonicorum Collegio celebris, secundas post Varsoviae dignitatis, et splendoris partes usurpat (42).

(41) Z dzieła Joannis Crasinii Polonia, Henrykowi Walezemu Królowi Polskiemu ofiarowanego r. 1574. w zbiorze Miclera T. I. str. 426. cap. VIII. Masovia. Ten Jan Krasiński z Krasnego, był Kanonikiem Krakow. i Gniez. i Sekretarzem Królewskim.

(42) W tenczas więc Płock piérwszém był miastem po Warszawie.

2. Wypis z dzieła Szymona Starowolskiego pod tytułem *Polonia, sive status regni Poloniae, descriptio* (42).

Ploscum basilica nobile et Episcopo, situm in ripa eminentiore Vistulae, unde prospectus in partes omnes amoenissimus, quem eo jucundiores faciunt naves, assidue huc illud transeuntes et pomaria per circuitum urbis disposita, fructus sapidissimos proferentia. Templum hic plurimum, et bene dotata, praecipue Monialium S. Mar. Magdalenae (43) in suburbano, et Benedictinorum abbatia in arce, ubi Basilica quoque ipsa haud inelegantis structurae, dives argento et clenodiis (44) interque visitur etiam caput S. Sigismundi regis, a S. Rege Sigismundo III. illo illi (quod nimirum cum Basilica ipsa sit sub titulo S. Sigismundi creata) non ita pridem donatum, thecae auri obryzi inclusum, et plane regali munificentia, gemmis et lapidibus preciosis exor-

(42) Dzieło to jest z r. 1632. podobnież iak poprzedzające w zbiorze Miclera umieszczone w T. I. Str. 460. Starowolski był Kanonikiem Krakowskim, wiele dzieł pisał i wydał.

(43) Klasztor Panien reguły S. Norberta w roku 1819stym do Czerwińska przeniesiony został.

(44) Jest to mowa o Kościele Katedralnym.

natum. Capitulum hic fere aequales reditus cum Episcopo habet, nam Praepositus ipse integrum territorium possidet, estque supremus Dominus nobilitatis illius, quae ibi manet (45). Jesuitae hic Collegium erudiendae juventutis habent, sed et Gymnasium Castrense sub cura venerabilis Capituli, qui eo Magistros ex Academia Cracoviae evocant. Urbs ipsa civili populo abundat, qui partim agros et hortos pomiferarum arborum colit, partim mercaturae studet, ad quam graviter exercendam loci opportunitas, ipseque inprimis Vistula onerarium navium capacissimus incolas invitat. Salmonum hic et Silurorum copiosior fit ex piscatione proventus, mense Martio praesertim, set et tructa ab egregia palparum pinguedine, maxime commendatur.

3. Wypis z dzieła Andrzeia Święcickiego, Pisarza ziemi Nurskiéy, pod tytułem: De-

(45) Proboszcz Katedr. Płocki był dawniéy ksią-
żęciem Sieluńskim z zupełną oddzielną władzą w
obrębie księztwa szupłego, biorącego nazwisko
od miasteczka Sielunia o kilka mil od Pultuska
odległego.

scriptio topographica Ducatus Masoviae w roku 1634. — (46).

Caeterum Plocia vetustate ipsa, situs amenitate, religione insignis templi; ad haec Episcopi sede, omnes Masoviae urbes superat. Arduo namque in colle posita est, cujus radices Vistula ingentem aquarum molem trahens lambit pulcherrimamque efficit medio in amne insulam (47), moenia antiqua urbem cingunt, delubra Divorum plura, coenobia Monachorum tria sunt (48) quartum Virginum vestalium in suburbio. Arx ceteris urbis operibus facile antestat, ea est Casimiri Magni opus, qui cum sublatis sine mascula prole principibus, Plocensem oram in Provinciae formam redeget, arcem paulo antea ligneam, cocto latere extruxit, ut ingruentibus Prussis et Lithvanis, qui ligneam ali-

(46) Opis Płocka na str. 492. T. I. zbioru Miele-ra znayduie się. Dzieło to Zygmunt Święcicki, syn Autora, dedykował Stanisławowi Łubieńskiemu B. Płockiemu.

(47) Kępa na Wiśle przeciwko Płocka, impetem Wisły zwłaszcza na wiosnę wielce zmniejszona, dziś jest w Possessyi PP. Miłosierdzia.

(48) Jako to XX. Benedyktynów w zamku, XX. Dominikanów u Ś. Trójcy, gdzie dziś Teatr, i tychże Dominikanów przy Kościele S. Dominika, gdzie

quoties flammis deleverant, valida munitio obiiceruntur, ipsique obiter Masovii in subito hostium superventu tutissimum receptum haberent. Basilica in arce amplissima est, divo Sigismundo Sequanorum regi (49), cujus calva argenteae thecae inclusa ibi spectatur, dedicata, plumbeis laminis tegitur, et gemina turre conspicua formam Vaticani templi refert, templum donariis opulentum, sed maxime Verneris Martyris Episcopi, geminaque regum Vladislai nempe Hermani, et ipsius filii Cryvousti sepulchra celebre. Est et aliud templum portae adiectum, Monachisque sectae Benedictinorum attributum, quibus abbas oppulentus praest. Sub arce forum est sacris hominibus habitatum (50) in eo sunt Episcopi peramplae aedes, praeterea ipsorum collegiarum partim lateritiae domus, partim lignae, eleganter tamen ad amussim dolatis tignis constructae. Duo sunt praecipua in urbe Collegia, unum sex et triginta, alterum duodecim sacerdotibus con-

dziś Ewangelicki Kościół. Klasztory, późniéy dopiéro około 1750. XX. Reformaci w Plocku lokowani zostali.

(49) Zygmunta Króla Burgundzkiego relikwiie w Kościele Katedr. znajdują się.

(50) Rynek zwany Kanoniczny, dziś piękny plac brukowany, stare od nowego miasta dzielący.

stat. Hoc apud divi Michaelis (51), illud apud maximam Basilicam sacra procurat. Viri in ea pietatis, virtutis, et doctrinae commendatione, partem principis, partem Episcopi iudicio leguntur, nec tamen temere plebeii in eum ordinem irrepunt, nisi, si qui optimarum artium, inprimis divinae Theologiae, Philosophiaeque studiis exculti, nobilitatem ab eximia virtute, ipsis stemmatibus aliquando potiozem, ad promerendos honores attulissent.

Peculiari ornamento est etiam hujus civitatis cum Societatis JESU collegium, tunc Gymnasium celebre, quod aetate nostra Stanislaus Lubinius (Łubieński) loci istius Episcopus, vir sapientissimus, magnifice restauravit, luculentis proventibus auxit, professionibusque non literarum modo, verum pietatis etiam atque virtutis instruxit. Quod maximum artem musices, quae iam tot saeculis neglecta penitusque absoleta erat, instituit. Episcopus nullum in urbe profani juris imperium, exceptis sacerdotibus, habet. Urbs ipsa civili populo abundat, qui partim agros et hortos pomiferarum arborum colit, partim

(51) Kollegiata S. Michała, w miejscu gdzie dziś Kolegium szkolne.

mercaturae studet, et quam naviter exercendam, loci opportunitas, ipseque in primis Vistula onerariarum navium capacissima, incolas invitat. Id unum ad summam urbis commoditatem deest, quod defficili aquatione utitur, quod necesse sit urbanam plebem levandae siti aliisque usibus, in ipso flumine haustam vreeolis aquam in adversum collem portare. Aquaeductus enim nusquam tota urbe reperiuntur, et putei quantumnis alte fossi, arduo in loco arefactis fontium venis, maligne aquas ministrant. Caeterum illic aliisque in locis nobilis in amne Vistula est piscatio; salmonum et silurorum copiosior. Siluri mense martio, amnis ostia gregatim instrant, et subter glaciem adverso flumine ad Sani usque amnis ingressum, (qui supra Sandomiriam est), deferentur. Tum vero qui amnem accolunt, defixis toto alveo sublicis, relictoque opportuno ostio temere invecto, et frustra demum ingentium caudarum flexibus egredi nitentes, lineis excipulisprehendunt, tanta plerumque copia, ut in frusta sectis, mercis nomine, proximarum urbium piscaria fora repleantur. Post salmonem, qui principatum sarmaticorum piscum unoganeorum consensu obtinet, et tructam, at-

que ipsum silurum, proximae dignationis et piscis argentearum squammarum serie pellucidus, et ob egregia pulparum pingendine commendatus quem in aliarum regionum fluminibus non facile inveniri dicitur (52).

4. Wypis z dzieła Andrzeja Cellaryusza, lub Cellarego pod tytułem: Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae novissima Descriptio w r. 1659. — (53).

Masovia.

Płocko, Polocia, Ploscum, Płocko; ad Vistulam civitas ac Episcopi et Palatini Plocensis sedes, eminentiori fluminis Vistulae ripae in-

(52) Otoż jest ieden z nayobszerniéyszych starodawnych opisów Płocka! Nie znajdzie w nim atoli Czytelnik zaspokaiiający wiadomości o czasie założenia miasta, iego historycznych, znakomitszych zdarzeniach, o rozciągłości granic iego; niemasz wzmianki o przywileiach i swobodach miastu udzielonych, nie masz szczegółowo opisanych Kościołów, ich erekeyi, stanu i t. d. Przemilczano budowle znacznieysze, zgoła autor nie zgłębiając rzeczy, która była przedmiotem iego opisu w ogóle wystawił miasto, poświęcając połowę opisu iego, rybołowstwu!

(53) Ze zbioru Miclera T. I. str. 655.

sidet, prospectu amenissimo fluvium praeterlabentem, navesque praetervehentes, ut et caetera loca subjecta cum pomariis per circuitum urbis dispositis, ac sapidissimos fructus ferentibus inspectans.

Cromerus lib. 7 narrat, Prussos duce Conrado, Lechi albi fratre, hanc regionem regente, Ploscum Masoviae caput, igne delevisse tradit. Templum autem praecipuum ibidem in arce cum pretiosis ornamentis antea igne subito exorto conflagrasse.

Anno 1286 Litvani, et anno 1325. Poloni hanc civitatem occupatam exusserunt. Causa mali fuit, quod Masovi Teotonico ordine adhaeserint. Incolae ipsius satis civiles, partim agros et hortos pomis abundantes colunt, partim mercaturae ob commodam navigabilis fluminis opportunitatem studet. Hoc vero Salmonum et silurorum copiosam piscationem, martio mense praesertim, suppeditat.

XII.

Wypis z rękopismu Dr. Laurencyusza Wszerecz, opisującego w czasie powietrza 1603 w Płocku trwającego, tak Płock, iako i niektóre jego osobliwości (54).

Plocia namque civitas est Masoviae metropolis, cathedra episcopalis illustris, Poloniae regi subjecta. Antiquae originis ejus incunabula priscis scriptoribus ignota fuisse, aut contemptibilia visa, non est quod quis miretur. Quam de aliis quoque Sidonius Appollinaris idem censuerit inquiens: quaedam oppida olim minima et frigidissima, hodie florent; nec ex eorum huiusce temporis magnitudine, qualia olim fuerint aestimandum est, quum ut in hominibus, sic et in illis magna vis fortunae sit in utramque partem. Atamen Plociae fundamento ex Długosso et Cromero non est difficile deprehendere. Hic enim regem Mecisłaum templum in ea circa annum salutis 965. a fundamentis erexisse, ille a Joanne XIII. Papa, primum Episcopum

(54) O autorze tego rękopismu czytay fol. 4. i 5. Pism historycznych moich z r. 1824.

ei datum fuisse attestantur. Unde optima ratione colligimus eam iam tum populo frequentem, et agro aedificiisque copiosam, et fide catholica antea initiatam fuisse. Neque enim rex neophitus templum in pago desolationis aut vico obscuro aedificavisset, neque summus pontifex sacerdotale fastigium in frequenti et solitario municipio tribuisset. A quo autem, et quando sit condita, quia non alicunde constat, et Galenus negat ullius urbis conditorem certo sciri; ac nullam adeo civitatem floruisse memorari ut nos dies conditoris memoriam deleverit. Dicta namque esse videtur a *πλωτο*, quod latinis *navigium* sonat. Eo quod pridem hodieque frequenti traiectu, ex continua navigatione per Vistulam nobilitatur. Unde et taleae ex subere, quibus retia superferuntur ne mergantur *Plotæ* vulgo piscatorum dicuntur. — Vel dictam esse arbitramur a *πλόκη*, quod significat avulsionem, flexionem, inclinationem. Nam fundus in quo sita est, a continente campestri quasi avulsum et fossa in modum arcus utroque cornu alveo dicti fluminis adnexum, urbem natura circumscipse cernitur. Quanquam accolis eam suo idiomate dici *Plotsko*, quasi sepem vetustam magis placet. Re vera enim

ex antiquo maceria fuit et paries Prutenos a Polonis prohibens, et incursiones depredationesque utrinque impediens.

A Cassimiro III. qui magni nomine ductus fuit, rege Poloniae annum 1354. arce munita, extraneis quoque hostibus fortiter repugnavit, estque terribilis factiosis.

Sitam autem esse liquet, super colles, ad ripam Vistulae fluvii inter septentrionales nobillissimi, qui in Cessinensi ora, e montibus Sarmaticis ortus, in Balticum Oceani sinum se effundit.

Habent Plocia ex opposito, eis flumen laeta arva, pineta, dumosa carecta, virentiaque prata, quae non mediocriter, maxime in vere recreant prospectum intuentium.

Hinc igitur surgentes et abrupti colles, cum sinnosis vallibus, inde planities campi, et condensa saltuum, connexis alveis circumplexa, quasi expanso sinu, eorum fanoniumque excipientia, efficiunt ut amborum reciproco flatu et reflatu nebulosi dispescantur vapores. Et si quos vel oriens sol ex locis humectis educit, vel occidens in dispulsos relinquit humores, leniter eventilat et purgat aeris illa temperiens. Unde et rari morbi hic ac-

cidunt, et alibi contracti facili opera medicorum curantur.

Ab eodem rege qui struxit et arcem, muro cum propugnaculis cincta; postea etiam vallo et fossa stagnante circumdata est, praesertim ab aquilone et ortu aestivo. Nam alia latera ejus, fluminis impetus et abrupta collium firmiter defendunt.

Aedificiis constant partim latericiis, partim ligneis. Circo, plateis, portis, aditis, viis et compitis lapide stratis; quorum potissima fere pars est ecclesiastici soli.

Habet enim templa seu oratoria 14. dedicata. «Primaria est basilica pontificiae cathedrae, sub invocatione Dei genitricis virginis Mariae. Quam etiam S. Mariae de Masovia vocari in ejus archivi diplomatis legimus. Est clero frequens; officio quotidiano celebris. Rite Romano spetiosa. Vasis argenteis inauratis, calicibus aureis, thuribulis, acerris, candelabris, ampulis, hierotecis, mitris, pastoralibus, caeterisque vestimentis et ornamentis ad rem divinam necessariis, de quibus in serie episcoporum suorum, attigimus bene locuples, et fulgida. Et quod omnem superat temporalem splendorem; ligni S. Crucis dominicae, et trium integrorum capitum, vi-

delicet, S. Sigismundi martyris gratia sanitatum quotidie choruscante, et SSrum Brigitae Christinaeque, ac aliarum minorum reliquiarum, thecis aureis et argenteis inclusarum, sacratissima. Praeter illa, quae in gremio confovet corpora SS. *Verneris* martyris et *Simonis* confessoris Episcoporum. olim variis et salutiferis miraculis illustrata. Et quorum revelationem expectat, *Stephani*, *Philippi*, et *Alexandri* Pl. episcoporum, *Boleslai* III. (Krzywousty) et *Vladislai* Hermani qui fuit pater Krzywousty, regum Poloniae, innumabiliùm principum et sacerdotum, quorum ossa in constructa ad hoc tumba, in ascensu chori majoris *Andreas* *Noscovius* Episcopus, cum parietes et tecta, pavementumque eius reformasset, condidit.

2. Huic vicinior est, Sancto *Adalberto* sacra aedes, ampla, abbatia fratrum ordinis *divi Benedicti* provisa (55). Ambae istae cum habitationibus ministrorum muro castrensi cinguntur.

3. Mox eunti de arce per pontem apparet supra portam curiae pontificalis, canoniae ad cathedram titulus *S. Petri* nuncupatus (56).

(55) Dziś Kaplica XX. Misjonarzy.

(56) Nie masz ani znaku téy Kaplicy w Płocku

4. Transita curia, laevorsum declinanti, offert se antiquissimum S. Trinitatis templum, cum ptochodochio, sub cura fratrum Praedicatorum. (57).

5. Visitur tandem proxime ecclesia S. Michaelis coctili ex muro fabricata; collegio praelatorum et canonicorum cum praediis et possessionibus bene et sufficienter prouisa. Ab his tamen deserta (58).

6. Inde vero transverso foro progredienti, ad sinistram affulget parochialis ecclesia S. Bartholomeo dedicata (59).

7. Relicta hac sacra aede, ambulabis vicum ad portam Dobrinensem, Ultera qua videbis alium titulum canoniae cathedralis, nimirum sacellum S. Philippi Apostoli, in eius festo et secundo Rogationum die frequentari, procedentia cleri et supplicationibus universae civitatis solitum, ac maxime tum celebre (60).

zważając na położenie miejsca opisanego, to stała w pobliżu palacu Biskupiego.

(57) Kościół S. Trójcy, gdzie dziś Teatr.

(58) Kollegiata S. Michała, dziś Kolegium Szkół Woiewódzkich.

(59) Kościół parafialny dotąd istniejący.

(60) I tego Kościoła znaku nie ma, stał w miéyscu blizkiém dawniéy folwarku XX. Iezuitów, a

8. Hinc ducet te via lata per suburbana colonorum ad portam Bielscensem. Ibi non te pigebit visere oratorium surgens parietibus latericiis S. Spiritui nuncupatum. Quod devota quaedam foemina hospitali erigendo destinaverat, sine non mors vota cum vita praecedisset. Non cessant tamen ibi statis diebus, pridem instituta sacrificia ope et opera pientissimi theologi Mathei Zołtowski, qui multa alia opera misericordiae, in abscondito faciens, verbo et exemplo toti diecesi proficit eximie (61).

9. Revertens illinc, procedes spatiosè per latifundia antemeniana, aliam civitatem praeferentia. Declinansque ad dexteram, inter grata pomaria veniens per angiportum ad aedem S. Egidii censu, decimis et agris, atque dominibus commode provisam. Quae tempore pestilentiae vacua offitio facta, hucusque negligitur (62).

poźniéy w possessyi Jana Betchera Prezydenta Płocka.

(61) Kościół S. Ducha, przy ulicy Bielskiéy, teraz w kamienicę zamieniony.

(62) Kościół S. Idziego w pobliziu ogroda, do folwarku Szpitala Siostr Milosierdzia dziś należącego, położony, nie masz dziś śladu iego exystencyi.

Isthinc autem retroversum tramite inflexo, vades ad portam castrensem, ut visas aediculam S. Catarinae cum aedificiis ligneis humilibus, sed aptis, pro clericis infirmis curandis, et pro praesbytero curatore, prouentibus opulenti raris, hortorum ac pomariorum bene muneratam (63).

11. Levatis ibi ad hybernum Orientem oculis, aspicias insulam multis aedificiis lateritiis et ligneis refulgentem. Cui appropinquans, contemplaberis in primis templum excelsis parietibus fornice subnixa splendidum. Omnia hic munda, tersa, pollita, ornata, et ordinata (64).

12. Iidem religiosi curant et sacro frequentant officio oratorium S. Crucis in nemore secus viam portoriam nuper excitatum (95).

13. A Sancta tandem Cruce per fruteta ac denexa collis, conscendes divi supercilium,

(63) Kościół S. Katarzyny za bramą Wyszogrodzką stojący, w miejscu gdzie dziś dom mурowany do Szamla należący przy ulicy Warszawskiej.

(64) Kościół z Klasztorem XX. Dominikanów na Nowém Miście, dziś Kościół Ewangelików.

(65) Kościół S. Krzyża nad brzegiem Wisły blisko przewozu, w miejscu tém iest dom liczbą 380 oznaczony.

et ducet semita per agrum ad partenopeon monialium divae Magdalенаe ordinem dicunt Praemonstratensem. Ubi per cemiterium ingrediens, videbis templum de more hujus provinciae adornatum (66).

14. Est praeterea in ora Plocensi sacellum invocationis beati Martini Turonensis. Cujus die festo, undecima videlicet Novembris, si tibi divinis interesse illic contigerit, videbis turmas devotorum de longinquo irruere, et votis peractis ad sua repedare laetantes (67).

(66) Kościół z Klasztorem Panien reguły S. Norberta. Po przeniesieniu zakonnice w r. 1819. do Czerwińska w koszary dla wojska zamieniony został.

(67) Kościół S. Marcina za miastem nad parową, ku wsi Trzepowu; iako czasem uszkodzony w roku 1798, rozebrany iest.

XIII.

O starożytnych Zamkach i Okopach w Województwie Płockiém existujących.

W dzisiejszym stanie Województwa Płockiego nie znajdujemy już zamków starożytnych w obrębie jego, tylko szczątki i ślady niezaprzeczoną ich bytność wykazujące, i tak:

1. W mieście Płocku był niegdy starożytny zamek przez Kazimierza III. Króla Polskiego około roku 1354. w miejsce drewnianego z muru na górze nad Wisłą wzniesiony, dla zabezpieczenia miasta, a szczególniej Mazowsza od napadów Litwinów podówczas Pogan, i zakonu Krzyżackiego. Zamek ten podwójnym murem otoczony, przykopem głębokim ubezpieczony, w obwodzie swoim Kościół Katedralny, Klasztor z Kościołem XX. Benedyktynów, Pałac Xiążąt Mazowieckich, i inne pomniejsze budowle mieszczący, w czasie niaazdu Szwedów za Jana Kazimierza zupełnie zniszczony został, mury, dawnością czasu uszkodzone w części upadły, w części za Rządu Pruskiego rozebrane na użytek miasta obrócono. Pozosta-

ła tylko wieża nad Wisłą, niegdy przy bramie zomkowéy stojąca, i przystęp do niéy zasłaniaiąca, ta była bardzo wysoka, lecz z obawy aby iéy część górna na przyległy Kościół XX. Benedyktynów upadłszy, tegoż nie zruynowała, nastąpiła uchwała na Seymikach gospodarskich w mieście Raciążu w dniu 18. Lipca r. 1799. odbytych, na iéy do połowy zmniejszenie, co też nastąpiło: reszta zaś dachem pokryta iako zabytek z ubiegłych wieków w całości utrzymuie się. Za dawnéy Polski, wieża ta na publiczne więzienie użytą była, dolną w niéy izbę na więzienie dla osób o zbrodni obwinionych, górną dla mniéy winnych przeznaczano.

2. W mieście Czerwińsku, Obwodu Płockiego, był niegdyś zamek, który w Klasztor dla XX. Kanoników regularnych Lateraneńskich zmieniony został; stał on na górze nad Wisłą, przedzielony od miasta wąwozem, dziś mało znaczące ślady istnienia iego spostrzegać się daia. Atoli starożytny Kościół dawniéy XX. Kanoników regularnych, teraz parafialny z kamieni ciosanych, czyli granitu narodowego całkowicie, wraz z dwoma zdobiącemi go wieżami na stóp 108. wysokiemi wystawiony, iako zaby-

tek starożytności, pomnik trwałego budownictwa, i gustu niepośledniego przodków naszych, godzien jest odwiedzenia.

3. W mieście Bobrownikach w Obwodzie Lipnowskim, są jeszcze szczątki murów zamkowych nad samą Wisłą przez Krzyżaków, około r. 1400. wystawionego. Zamek ten był obronny, lecz z czasem zniszczony został: upadły wieże, ściany tylko zewnętrzne ośm lub dziewięć łokci wysokości mieć mogące dotąd stoją, w około gromady zwalisk i gruzów leżące poświadczają obszerność jego. Zamek Bobrownicki za czasów dawnéj Polski był składem akt ziemskich i grodzkich ziemi Dobrzyńskiéy.

4. We wsi *Radzikach* wielkich w Obwodzie Lipnowskim, dotąd są szczątki murów niegdy zamku fosą do koła otoczonego. Z grubości pozostałych murów i położenia, sądzić wypada, iż miejsce to było obronne.

5. W mieście Rypinie Obwodu Lipnowskiego był zamek, miasto samo murem opasane, i fosą otoczone warownią oznaczało, dziś z niéy tylko brama murowana, i część muru iéy przyległego, długości naywięcéy 60 stóp mieć mogących istnieją.

6. W mieście Ciechanowie, Obwodzie Przasnyskim, był zamek niegdy przez Xiążąt Mazowieckich, a po ich zeyściu przez Królowę Bonę zamieszkały. Wystawiony był wśród niedostępnych błot, rzeczką Łydynią oblany (63); dziś ściany zewnętrzne i dwie wieże z niego pozostały, mury te sięgające dalekiéy przeszłości, tak są mocno wapnem spoione, iż usiłowania rozebrania onych za czasów Pruskich były nadaremne. Mury zamku tego wystawione na wszelkie działania powietrza, niepokazują na sobie śladów zniszczenia, zda się iż czas niepożyty mocą swoją strawić ich niemoże!

7. W mieście Szreńsku Obwodu Mławskiego istnieje zamek przez Felixa Szreńskiego Woiewodę Płockiego wystawiony, iak świadczy Andrzej Świącicki w słowach: «Srenscum egregia arce nobile, quam patrum memoria Felix Comes Sreński Palatinus Plocensis virtute et natalibus inclitus, pulcherrime exaedificavit, ita quidem, ut procerum nulla regia vel sumtu, vel operis elegantia nobilior

(63) Gwagnin tak opisuie Ciechanów: «Ciechanow, civitas in planicie sita, valloque circumsepta, arx inter lutosas paludes, fossa profunda munitur. Świącicki dodał «arx e lateritia celebre.»

tota Masovia visatur, habet et templum decorum sane, in quo sepulchrum Magnifici operis spectatur, quod idem Felix Comes insigni pietate construxit, avo suo vivacitatis eximiae, eum enim centum et quadraginta annos vixisse constat.«

Był zamek Szreńki murem otoczony, i fosą opasany. Wedle podań ieszcze żyjących osób w r. 1799. miał bramę wjazdową od strony miasta, przed tą most na fosie zwodzony; zdobyły go cztery wieże formy okrągłej po rogach stojące. Mury te za rządu Pruskiego przez ówczasowego dziedzica miasta Szreńska Knoblocha zniesione są, pozostał tylko Pałac. Zamek Szreński wśród błót stojący, bywał niekiedy schronieniem dla związkowych w czasie Konfederacyi Barskiéy, w obronie iego Józef Sawa Caliński Marszałek ziemi Wyszogrodzkiéy w niewolą wzięty został. Fundator Felix Szreński ma w tuteyszym Kościele nagrobek, który nie od rzeczy będzie przytoczyć, wraz z innými w tymże Kościele znajdującými się, iako to:

I. Felix Szreński a Sokołowo Palatinus Plo-censis, Marienburgensis, Visnensis, Łomsensis Capitaneus, filius Stanislai Szreński Palatini Mazoviae, dicti Grad... Pietate in reli-

gionem singularis, ac in Reip. administratione, prudentia fideque incredibili. Obiit 30. Martii 1630.

II. Epitaphium Felicis Srzeński Equitis Poloni:

Vixi Patriae, volui, feci, honesta, utilia, justa.

Defunctus quiesco hic clarus avis factisque meis.

Post funera vivam, inclyta defuncto fama superstes erit.

Nec primus, nec ultimus, omnes me antecesserunt, omnesque sequentur.

III. Alexander Srzeński Episcopus Plocensis qui ecclesiam ibidem B. V. M. e lapidibus extruxit, obiit 1166.

In vita vivum Christum comitabatur euntem,

In tumulo positum mortuus ecce sequor.

Et velut ille polos superata morte meavit:

Scandam caelestes sic rediviva thronos.

Quisquis es, haec tacita tecum, qui mente revolves:

In tumulis etiam toedia nulla ferēs.

IV. Martino et Mathiae Sobiejoskim a starozrzeby, fortissimis juvenibus, quorum alter in bello, quod Sigismundus I. cum Prussia gravissimum gessit, dum arcem Gutstat

suae fidei creditam fortissime tuetur, hostium telis confossus occubuit. Alter in Ludovici regis Hungariae exercitu, una cum rege suo cecidit.

Prócz miéysc dopiéro wymienionych, zdobyły Woiewództwo Płockie obronne zamki z muru, w miastach Wyszogrodzie na górze nad Wisłą (68), w Dobrzyniu nadwiślaném, nad tąż rzeką na górze ręką ludzką nadsypanéy, część którój obróconym pędem Wisły ku miastu podmulona, w nurtach téy rzeki zagrzebaną została. W mieście Rożanie na wzgórzcu (z) w Pułtusku, dziś w Pałac rezydencyonalny Biskupów Płockich zamieniony, w Płońsku na wzgórzcu usypaném; w Nowym mieście podobnież na wzgórzcu. W Zakroczymie na górze nad Wisłą. W Karnyszynie, wsi dziś do dóbr Biezuńskich należącéy (69).

(68). Przy wydobywaniu fundamentów zamku tego spostrzeżono: iż te na 10. sążni głębokości były zakładane, a łokci 6. miały szerokości.

(z) Rozan civitas in planicie, arx vero in scopulo ad fluvium Narew condita, tak wyraża Gwagnin.

(69) Święcicki zowie go w swém dziele, Arx Carnisynum, a Zieluń, Biezuń, miasteczka, i wieś Chamsk nazywa Castella.

I w miasteczku Radzanowie zamek z muru na kopcu między błotami. Inter lacunas paustrosas, pisze Gwagnin.

Modlin nakoniec za panowania Jana Kazimierza był już głośny, miejsce to iako warownią znakomitą widzieć można na rycinie przy dziele Samuela Puffendorfa pod tytułem: De rebus gestis Caroli Gustavi. Autor w témże dziele wyraża: iż Król Szwedzki Karol Gustaw polecił generałowi Steinbach założyć warowne stanowisko w Nowymdworze, równie umocnił wyspę u spadu Narwi do Wisły, tak iż na nię pułkownik Szwedzki z pewnym oddziałem ludzi aż do końca wojny utrzymywał się. Tenże sam Autor naznacza między Modlinem, a wsią Pomnichowem stanowisko 16. tysięcy szlachty Mazowieckiej pod dowództwem Potockiego Woiewody broniących przeprawy Szwedom, ostatki okopów tych, iako i Szwedzkich dotąd są jeszcze widoczne. Obadwa te miejsca generał Steinbach przeprawiwszy się przez Narwę opanował. W r. 1656. Jan Adolf Wódz Szwedzki obwarowawszy się w tym mocnym posterunku pod Modlinem przybycia Króla swego Karola Gustawa, i Elektora Brandenburgskiego Lennika Polski, przed batalią

Pragską, nieszczęśliwie ze strony Jana Kazimierza stoczoną, oczekiwał (70). W czasie istnienia X. Warszawskiego Modlin w latach 1807. — 1812. w twierdzę pierwszego rzędu zamieniony został.

Okopy z wieków dawnych w Województwie Płockim znajdują się w następujących miejscach :

W Obwodzie Płockim, pod wsiami Orszymowem, Radzikowem, Bulkowem, Tupadłami, na brzegu lasu wsi Nakwasina, między Wyszogrodem a Drwałami wsią królewską, a najznaczniejszy pod wsią Proboszczewicami.

W Obwodzie Mławskim, we wsi Sarnowie, przy wsi Unierzyżu, przy mieście Raciążu, i w bliskości wsi Mokrzka.

W Obwodzie Przasnyskim: we wsi Grudusku, i we wsi Sońsku.

W Obwodzie Lipnowskim. Na polach miasteczka Skąpego, na równinie przy jeziorze między wsią Mokowem, a Mokowkiem, i inne pomnieysze.

W Obwodzie Pułtuskim. Za Narwią w prost zamku Biskupiego, i pod wsią Klukowem.

Okopy te zdaleka mogiły wzniosłe przedstawiają, lecz wstąpiwszy na nie widzieć się

(70) Dzieła cytowanego Puffendorfa Str. 168.

daie wklęsłość, czyli zapadłość, kształt kotliny mająca, postać ich iest okrągła, i zupełnie gładka ostrosłupu wklęsłego. Niektóre z nich bywają rowem iednym lub dwoma opasane, te lubo dawnością czasu zmnieyszone, przecieź dosyć są głębokiem.

Wielu badaczów starożytności Słowiańskiéy, a szczególniéy znany Zoryan Chodakowski utrzymuie, iż iedne z okopów tych zwały się *Kontynami*, od słowa dawnego *kon, Zakon*, drugie nazywano *Gradzinami, Grodami, Horodyszczami* od słowa *grodzie, święta zagroda*; tam w czasie religijnych i narodowych zgromadzeń Słowianie pod powagą Starszych i Kapłanów ułatwiali uroczyscie wszelkie czynności publiczne. Takowych *kontyn* czyli *zagród* czas zniszczyć nie zdołał, położenie ich bywa najczęściej w czystém polu, na równinie przy gaiach, i wodzie wprawdzie, lecz szczupléy. Są to ogromne i nader wysoko usypane z ziemi wały nieiaki kształt okopów, lub twierdzy mające. W Woiewództwie tuteyszym pomniki te starożytności naszéy znajdujące się, nazywają okopami Szwedzkimi, co iednak nie iest istotną rzeczą; Szwedzi nie mieli potrzeby, i nie byli nawet w stanie, usy-

pać w krótkim czasie w bliskiemy od siebie odległości tak ogromnych wałów: byź może, iż przechodząc tamtędy w stanowiskach swoich, za główniejsze punkta swęysię one obierali, i stąd okopami Szwedzkiemi są nazwane. Rzecz tę dostatecznie wyiaśnili Benedykt Rakowiecki w rozprawie swoięy pod tytułem: *O stanie cywilnym dawnych Słowian* w roku 1820. wydany. i Wawrzyniec Surowiecki podobnie w Rozprawie pod tytułem: *Sledzenie początków Narodów Słowiańskich.*

XIV.

Nagrobki w Kościele Kollegiaty Pultuskiéy, umieszczone w dziele Starowolskiego pod tytułem: Monumenta Sarmatorum, wydaném w Krakowie 1655.

I.

Reverendus D. Mathias Kalecki Cantor Plocen. Praep. Pultovien. Canonicus Vilnen. Parochus Makovien. Secretarius Regius. Vir singulari eruditione, humanitate, munificencia in suos, et egenos. Vixit annis 87. Obiit per ultima Decembr. Anno Domini 1576.

2.

Tulbicius jacet hic, post tristia fata sepultus,
Ut virtutis amans, sic pietate gravis.

Contentus tumulo hoc nunc est et imagine
picta.

Cui fortuna olim, cui decor omnis erat.

Ergo age quisquis ades, si te mortalia tangunt.

Dic, vivat placidis Sedibus ille Dei.

3.

Sepulchrum Reverendi D. Nicolai Sławogorski, Cancellarii, Vicarii in Spiritualibus,

Officialisque Generalis Plocen. Mundo valedico, infernum detestor, dum ad caelestem Patriam tendo.

4.

Paulus Kalecki a Małolin, Jurium Doctor, Abbas, Canonicus, Vicarius, et Officialis Plocen. Plebanus Lentovien. virtute genereque nobilis, hoc saxum sibi vivens fieri fecit. A. D. MDLXV. Nobile stemma nostrum Kotficz, anxioque vita vale. Vixit LXX. Mortuus A. D. 1573. die 13. Martii.

5.

D. O. M.

Reverendo Joanni Gliński, Cancellario Poseniensi, Canonico Plocensi S. R. M. Secretario, antiqua nobilitate insigni, viro prudentissimo, candido, et eloquentia affabilique modestia praedito: Paulus Helkowski Can. et Officialis Plocen. Executor testamenti moestus posuit. Vixit annis XLVI. Obiit A. D. MDCX. die XXVI. Mensis Septembr. transiens Viator oret pro eo.

6.

D. O. M.

Hieronimus Kraiewski ex vetusta familia Cygnorum Praepositus Pultoviensis, Vir cum

generis nobilitate clarus, tum morum probitate et ingenio omnibus gratus. Obiit Anno Domini 1583.

7.

D. O. M.

Dic Viator, dic Spectator: Deus propitius esto Mathiae Zołtowski, Sacrae Theologiae Doctori, et in hac Ecclesia ejusdem Professori, Canonico et Altaris Sanctissimae Trinitatis, ad quod decumbit, et Capellae S. Spiritus Provisori sub hoc saxo in pulvere jacenti, quod mortalitatis suae memor vivus fieri curavit. Anno Domini MDCV. aetatis suae LXV. Obiit Anno Domini 1614. Mensis Decembr. die XIII. Vixit annis LXXIII. Hebdomadis XIII.

8.

D. O. M.

Reverendus Andreas Kosiński antiquissima et priscis adhuc Quiritibus honorata Corniculariorum gente nobili, Canonicus Vicarius in Spiritualibus, et Officialis Generalis Ploćen. in Columnis hoc sibi monumentum posuit Anno Domini 1611. Obiit die IX. Aprilis.

9.

Joannes Wyrzykowski Sacrae Theologiae
Doctor, Canonicus Plocensis, A. D. MDLVII.
die 1. Maii.

10.

Venerabilis D. Adamus Kawka, Vicarius
et Vice - Custos hujus Ecclesiae mortuus An-
no Domini 1608. 25. Septembr. Orate pro eo.

11.

D. O. M.

Domino Jacobo de Biskupice, praestanti
Philosopho, Astrologo et Medico, Cracovien.
et Plocen. Canonico, et Archidiacono Lovi-
cien. apud Reges et Primores, propter medi-
cinam, et solertiam, et sedulitatem gratissi-
mo, in egenos et studiosos benefico, Curato-
res testamenti posuerunt. Obiit dissenteria
Annos natus LI. Anno D. MDLIII.

12.

Reverendus D. Stanislaus Grabowski, ejusque
nominis ejusdem Patruus, Canonicus Ec-
clesiae Cathedralis Plocensis, hoc tumulo
quiescunt. A. D. 1602.

Sanguine junctus, uterque cubant sub mar-
more duro.

Queis et idem nomen , laus , honor , atque
decus.

Utrius et tumulus putredine membra dehiscit.

Quos arctus vivos foedere junxit amor.

Quisquis ades , supplex promens de pectore
voces.

Astripotens animis dic miserere Deus.

XV.

*Nagrobki w Kościele Kollegiaty
Pultuskiéy, które dotąd znayduią
się (x).*

I.

D. O. M.

Martino Olsztyński Phiae: J. U. Dri. om-
niumque Disciplinarum doctrina praedito, vi-
ta ac morum probitate omnibus gratissimo.
Qui cum in Alma Cracovien. Universitate, tum
peragrata Italia omnium liberalium artium
disciplinas miro ingenio, solerti industria,
studioque; indefesso, feliciter percurrisset, ab

(x) Epitaphia in Ecclesia Collegiata Pultoviensi
nuper descripta, quorum forte singula incuriam
describentis; Zalusciano porro, temporis, quo
scripta sunt, indolem denotant.

Illmo Henrico Firlejo Plocen. Epo ad Aulam accitus Judex Officii Pultovien. datus; tandem Canonicatu Pultovien. ab eodem ornatus, Eoque munere sub duobus Illius Successoribus functus, laboribus et morbis conflictatus posthabito Officio thermas lustrando ita patientiae singulare exemplar reliquit, ut parem vix aliquem, superiorem certe neminem haberit. Tandem 63. aemensis annis, amicis sui desiderio relicto, hic suae mortalitatis Fluxurias deposuit. Praelati et Canonici Fratri desideratissimo hoc amoris et pietatis extremum officium, exsolverunt. Obiit Anno 1640. die 29. Julii. Oretur pro Eo.

2.

D. O. M.

Illustri et Adm. Rndo Dno Stanislao Faleński J. V. Dr. Pultovien. Canco Latovien. Viscoviensi Plebano, Sue Rae Mttis Secretario, et olim minoris Cancellariae Metrices Regenti. Qui amisso magno suo illo maecenate Henrico Firley de Dambrovicu Archi-Eppo Gnesnen, spretis Aulae et Fortunae alea et lusu, ipsa sua virtute et pietate merente, privatim consumptus scorbuto contabuit, et Diem suum clausit. Anno salutis 1631. Die 12.

Mensis Maii, aucto novo censu in hac Ecclesia pro Organis, et Cursu V. Mariae in Eccia Viscovien. cantando perpetuo. Executores Testamenti ad Sarcophagum nunc amici Vita et Corporibus juncti memoriae P. C.

Hospes Siste, ora, dic Ave maria, quia et tibi ita erit.

3.

D. O. M.

Haec est meta Laborum, ad quam pervenit Anno aetatis suae 79. Christi 1672. Joannes Kraiewski Cracov. Plocen. Cancus. Decanus Pultovien. Collegio Cancorum hujus Ecclesiae inscriptus a Stanislao Łubieński pio, docto, prudentique Eppo Anno supra 1635. Vir in Deum summe pius, in pauperes et loca sacra liberalis, hinc spes, quod in Caelo cum exultatione metet, quae sic in terra mortis memor seminavit, id mortuus Viator apprecare. Executores Testamenti Confratri Charissimo posuerunt.

4.

D. O. M.

A. R. D. Sebestiano Posnaniensi J. V. D. Plocen. Pultovien. Canco Illmorum et Rmor. D.D. Magni illius imprimis Stanislai Hosii

S. R. E. Cardinalis Ammanuensi. Petri Myzowski Cracovie. et Adalberti Baranowski Plocen. Epporum, Actuarius et Auditori. Qui nulla incommoda sui Corporis sentiens et amplius se victurum cogitans, vitae suae staturam 86. Anno aetatis suae complens cum sola spe resurrectionis obtinuit et debitum naturae solvit, A. Dni. 1663. Die 6. Mensis Aprilis. Executores Testamenti in memoriam P. C. Funera dum spectas, tu quoque funus eris. Vale, dic parce Deus.

5.

D. O. M.

Laurentius Szulc Reselin: Cancus Pultovien. Prepositus Visnen. Qui memor posteriorum Cancatum Pultovien. Fundi Lipa et Goscewo post binam Conflagrationem A. 1613. et 1645. bis aedificavit, Villasque Biała, Dambrowam, et Jasieniczam restauravit, fatigatus requiescit hic in communi sepulchro Confratrum suorum. Ubi Resurrectionem et misericordiam DEI expectat. Positum, Anno Domini 1650.

6.

D. O. M.

Illustri et Adm. Rndo Dno Joanni de Roxice Dąbrowski Plocens. Pultovien. Canco.

Regio Secretario, Eppatus Plocen. Administratori. Religione, Fide, obsequio liberalitate Officio, DEO, Patriae, Regi, Egenis, amicis spectatissimo Viro praematura morte extincto. Meus D. Martin de Roxice Castellanus Połanec. Fratri Desideratissimo maerens P. C. Vixit Annos 48. Obiit 13. April. A. 1619.

Quisquis haec legis pia pro anima effunde suspiria.

7.

D. Q. M.

Alberti Łubieński Praeposit Pultoviensis Canci Cracovien. Regii Secretarii cineres hic tumulantur.

Qui Mathia Archi Eppo Gnesnen. Stanislao Eppo Plocen. Fratribus natu maior, Illustris pietate, Exemplaris ingenio amabilis post 46. Amor. Sacerdotium et Residentiam primum ad Eccles. Gnesnen. dein. Pultovien. continuo neque otiose Actam, Vitam temporaneam finivit, aeternam iniit Die 5. Octobris, Anno Salutis 1640. aetatis 75. Avunculo Amantissimo Martinus Starzewski Decanus Plocen. Gnesnen. Cracovien. Cancus, Regius Secretarius maerens posuit.

8.

Sacri Militis Umbra est Prællris et Adm:Rndi. Dni. Adalberti Waysza Pii Filii Olbrachti Viri magni militis expediri celebris Centurionis tanquam natura sic adgubernante ut Pater ad Limen Reipub, Filius ad aras excubaret, Vere stirps nata DEO et Patriæ. Mater Anna Magnæ Familiæ de magna Ruda Rudzka, natus pietate et Constantia Magnus, Magnanimi Ioannis Tarnowski Archi Epi Gnesnen: Pronepos, a quo claritudinem Sangvinis. Doctissimi Łubieński Eppi. Plocen: Cliens, ab Illo Beneficium Brokowien: Serenissimi principis Caroli Poloniae et Sveciæ Domesticus, ab Illo Cancatum Plocen; Victoriosissimi Vladislai Regis Secretarius, ab hoc Chelmensem Cathedr: præturam, natura, ingenio, Pietate, meritis, assecutus est, Ut nihil durabile est, tam magnos Passus in præcocietate præcidit, mors subciso gradu vitæ 38. mortuo Viscoviæ Die 18. Aprilis A. 1650. Gnosus D. Stanislaus Waysza Serenissimi Principis Poloniae et Sveciæ Aulicus Cubicularius Frater Mæstissimus exiguo marmore perennem Tumulum Signavit.

9.

Annæ de Gente Jastrzembecciorum Ujey-
ska Feminæ Lectissimæ Reliogione in De-
um, benignitate in pauperes, benevolentia,
in Amicos insigni, prudentia pudicitiaque
maritali domi forisve conspicuæ. Nicolaus Szy-
zkowski Abbatia Cerven: Administrator Per-
petuus, Secretarius Regni majori matri De-
sideratissime posuit obiit, anno ætatis suæ
45. Christi 1524. 13. Kalendas Januarj.

I O.

Famatus Mathæus Płasza Vir Consularis
Civitatis Pultovien: adhuc vita superstes in
perpetuam memoriam atque Charissimæ Con-
jugi suæ Annæ de Domo Chociszewska si-
mulque liberis suis quos ex ea susceperat hoc
Epitaphium fieri Curavit A. 1613.

I I.

Nobilis ac Famatus Stanislaus Pieniążek
Wolski Proconsul Pultov: monumentum su-
perstes adhuc locavit. Lapis Lectori non so-
lum verba opportuna loquantur, utile Consilium
Marmora muta dabunt. Volscio hæc posue-
runt Vivo, dum vita manebat venturæ
mortis.

12.

Andreas Noskowski Eppus Plocen: Sigismundi Regis ejus nominis benignitate præter multorum opinionem minime ambiens in eam dignitatem evector. Qui Templum hoc, et Plocense maius instauravit. Contubernium Philosophorum Cracovien: et Duas in usum instituendæ juventutis Scholas Pultoviæ extruxit, ornavit et proventibus auxit. Sacellum quoque D. O. M. S. et Funeris sui monumentum hoc pie de morte cogitans vivens ipse sibi posuit. Anno Christi 1561.

13.

Viator.

Ad hanc Catastrophen, vel lachrymas exprimas, vel hunc lapidem Sepulchralem dolore cordis premas.

Quod ceciderit tantus Regni Poloniarum Primas.

Qualem multa sæcula expectare, nulla spectare, auct auspiciari possunt

Hic erat Andreas Olszowski ex Pontifice Culmensi, Supremo Regni Cancellario, Abbate Andrzejovien: Archiepiscopus Gnesn: Legatus Natus, Primusque Poliniæ et Lithvaniæ Princeps.

Sex Senatorum ex Sorore, Episcoporum ac Ministrorum Regni Avunculus tam gratiosissimus.

Ut nuncupari possit Sexiga Domus Dei Currus Gloriæ.

Antequam de vita in morte de introitu ad interitum, de Summo honorum fastigio, in fastidio mortalitatis periit.

Tanta peregit, ut quidquid circa inaugurationem in Papatum per publicam Panegyrim Urbano VIII. (a) Pontifici Maximo scripserit.

Quidquid in electione Leopoldi in Cæsarem Francofurti Legatus dixerit.

Totum erat Romæ et in Austria Oraculum.

Quidquid sub Zurawno ad Squarciviam ad Chocimum cum Turcis, in Pactis Monasterien: Bigdosi cum Svecis ad Golembium cum discordantibus Palatinatibus Polonis gesserit, coadunaveritque.

Totum erat in Republica polona miraculum.

(a) Innocentio X. non Urbano VIII. Scripsit panegyrim cui titulus. Publica Spes: ut refert Rzepnicki et coævus Olszovio Bużyński in Actis Mss. Archiep: Gnesnen: addens Urbano sermone scriptam.

Quidquid Thorunii per vindicatas Ecclesias a potestate et possessione hereticorum, per Conditam Legem, ut Rex et Regina Catholici sint, subinterregnis per Scripta

Pacta Conventa Tribus Regibus constituerit. Totum erat in Christianitate Evangelium.

Hunc Olszovium adhuc Juvenem, tanquam Discipulum suum.

Adamus Opatovius in Universitate Cracovien: olim Professor nunc in opinione Sanctitatis, vivus praedixit, futurum fore inter bonos optimum, inter magnos maximum, inter aequales primum, inter omnes unicum Filium Matris suae Poloniae, amore, labore, honore et ore.

Vladislai IV. cum Ludovica in Gallis.

Michaelis I. cum Eleonora Viennae tam felix Pronubus erat.

Ut videretur per easdem Consortes, Regno Poloniae omnes intulisse Sortes, Actorum Abdicationis Joannis Casimiri Ille Dictator exactus, pupillari Coronae et Poloniae Salutaris Tutor et Partitor, Pacificatorque Interregni et Electionis.

Stemmatis erat Pruss sed Prussiae Marchionibus Electoribus adeo infensus pro defensione Patriae ut nunquam contra Catilinas et Clodios dixisse Cicero audiretur.

Joannis III. Electionem per popularia Vota ipse dextre formavit, firmavitque per Coronationem manibus suis in Capite Ejus Diadema Regni,

Ad Cardinalitiam Purpuram Candidatus nominatusque erat.

Sed omnes Cardinales virtutes ab Infantia amplexus, maluit in Senio Poloniae esse primus, quam Romae secundus?

Prodiit in lucem de utero Celsissimae Konicpolsciorum Domus, vel ex eo indicio, quod toties finis esset Poloniae per Seditio- nes et bella, nisi hic Princeps Primas egisset curas, principiisque dolorum obvenisset.

Obiit Gedani.

Ut ad fata ejus tot lacrimae fluctuarent, quot mare Balthicum suggerit.

Undas

Ultimario Salutavit et Visitavit Regem Poloniae ad Fortalitium Laternae, quia abhinc Supremo Pastori Regni Agnus Christus Redemptor.

Lucerna erat.

Tantum meritorum Principi.

Tu lapis Sepulchralis, in Testem memorem- que famam esto:

Qui es erectus a Nepote moestus.

Ludovico in Załuskie Załuski Episcopo
Plocensi MDCCXIX. Die 12. Maji.

14.

Alexander diceret Magnus, nisi sit exinde
Maximus,

Quod Ecclesiae tres Episcopos, tanquam
tres gratias.

Poloniae Regno quinque Senatores, tanquam
quinque sensus boni publici genuisset
Filios, olim in Załuskie Załuski Palati-
nus Ravensis, Brestensis, Cujavien: Regno-
vien: Gubernator.

Lugendus hic, aut vigendus sistitur.

Tantus Consul in Consiliis, tantus Numa
pro Numine Divum, tantus vir virtutum
viriumque robore.

Pro patria fortissimus, gravem aetatem
suam teneris ab Annis non sustentabat sim-
plici ad tranfretandum Jordanem baculo,
sed Mareschalcalibus Scipionibus ter in Tri-
bunali Regni, Quater in Comitibus, et quoties
sumpsit hanc Directionis Virgam, toties am-
plectebantur Virtutes, plectebantur flagellis
vitia. Alexander erat, sed qualem non de-
prehenderunt Bactra, nec deploravit Calisthe-

nes, sed Ipsos Reges Poloniae, Palatinatusque et Provincias per aphectuum popularitatem, et sensuum suorum gravitatem, habuit Ephestiones, Ter Maritus erat, cum Prazmovia, Olszovia, Konicpolscia, et tanquam triplex funiculus ligavit sanguine suo tres Ordines Regni.

Regium per Colligationem Joannis III. Senatorium per nexus cum principibus Primatibusque Regni.

Equestrem, cum Nepotes suos tales haberit, qui sub Exercitus Polonici

Labaro, labore martiali adeo assvescunt Militiae, ut Ductores belli facti.

Primi Rubiconem transeunt, Monstrautque Monstris hostium eos generosos spiritus quos

Avunculus excitat Hector.

Joannis Casimiri, Michaelis I. Joannis III. Gentilitius Agnus ejus tam pretiosus erat, ut Vellus Domus Zaluscianae tanquam aureum in latere.

Cordis sui gestabant.

Noluit mori, nisi in canitie, ut etiam in morte spiraret Candorem Vitae, vel ut purpuratorum Filiorum parens Candidatus ma-

neret ad Gloriam Coronam. Tanta Generationis Patri ut Jesus Christus sit Pater Misericordiarum precatur Filius, haecque fuere curavit.

Ludovicus in Załuskie Załuski Episcopus Plocensis Anno MDCCXX 5. Maij.

15.

Pax Vobis.

Per Notalitiorum Fascias Illmi, per Honorum Fasces Celsissimi, per Vitae facta usque ad fata Gloriosissimi olim ex Patre Palatino Ravensi Fratres, ex Sorore Olszovi Primatis Regni Nepotes, ex Sacris Aris et Tyaris Pontices, seu verius Andreas Chrysostomus Comes in Załuskie Załuski Varmien: et Sambien: Eppus et Princeps-Supremus Regni Poloniarum Cancellarius cum Illrmo et Rmo Martino Fratre suo, praeter praesuleas Cruces, Ambo Sielumen. Duces, dum erant inter vivos superstites Principes et Ecclesiarum Antistites; ita dilexerunt se, ut ultimo vitae somno soporati, et in morte non sint separati, atque donec resurgant in extremae diei momento, in hoc requiescunt monumento.

16

Scias Viator, quod Andreas Legis Custos,
Gregis Pastor, Regis Cancellarius et Senator
Noluit in hoc Lapide aliter sculpi, nisi hic
jacet peccator,

Pro cujus animae quisque sit apud Deum
precator.

Gutstadii, æterni stadi adimplevit aetatis
suae Annos 63. Die ima Mense Majo An-
no 1711.

Olim os Regni, nunc Arida Ossa ejus, Cla-
mant de terra hac funesta,

Pie Jesu inter Oves locum praesta.

Hujus Diaecesis Pastori, quibus utrisque Fra-
tribus ut sit

Pater Misericordiarum et Consolationis Chri-
stus Jesus,

Haec precatur et scribit in marmore do-
lore laesus Ludovicus in Załuskie Zału-
ski Episcopus Plocen:

17.

D. O. M.

Quisquis hic manes, recordare pios Manes
Illrmi et Rmi Dni Pauli in Załuskie Za-
łuski Episcopi Arbensis.

Suffraganei Praelati Plocensi Archidiaconi
Pultovien. Praepositi Solecen. et Sie-
minen.

Q u i

Post collecta in Gallio Eruditionum Lilia
Post elevatam in Collibus Urbis indolem.
In Poloniae Campis tanquam Vernans Viola
apparuit, sed brevi.

Plenus pro Ecclesia et Diaecesi meritorum
violenter fatis ereptus disparuit

Anno Domini 1719.

Ipsò Festo Sponsi B. V. Mariae.

Desponsatus Annulo aeternitatis

Ingrediente sole in arietem

Agnum suum Soli Justitiae immolavit,
Cum ergo defuit esse Episcopus Suffraganeus,
Tu lector amice et quivis Christianae
Animae ejus sitis Suffraganei, ut lux
perpetua luceat ei,

Haec Suffragia proponit et lapidem ponit
Ludovicus Episcopus.

18.

D. O. M.

Viator.

Cernis marmor monumenti, sis memor ulti-
mi momenti

Lapis Divi Hieronymi excudebat lachrymas.

Hic lapis Sepulchralis excudat suspiria pro
anima Illrmi olim Hieronymi in Załuskie
Załuski,

Castellani Raven. Capitanei Zawichosten.
Inovlodensis

Q u i

Ad Viennam Cataphractus Heros Lateri Jo-
annis III. assistens.

Globo trajectus ad pectus non occubuit,
In Tribunalibus Regni toties Judex,

In Comitibus Gnalibus toties Nuntius in Se-
natu pro defensione Ecclesiae et Patriae
indefessus Zelator, Orator, Senator non
suecubuit.

Et tandem statutum semel mori trans-
gredi non potuit.

Anno 1716.

Quisquis ergo adest Christianus.

Dicat

Requiescat in pace Hieronymus Castellanus
Hoc precatur pium opus pro Fraternali Amore
Ludovicus Episcopus.

19.

D. O. M.

Quinque Fratrum Senatorum Sextus,
Idemque Natu ultimus ut scias,

Ultimum hic manum apposuisse naturam
Suasque Dotes in uno concentrasse
et post, ab opere cessasse.

Franciscus hic erat Decus Familiae Zaluscianae,
Czerniechovien: primo, post Plocen. Pala-
tinus.

Nec non Lublinen. Capitaneus.

Quem Joannes III. Invictissimus Poloniarum
Monarcha, aequissimus meritorum aestimator
Senatoria locavit in Curuli

In qua Quadraginta Annos non otiosos sedit,
Legationibus aliquoties gloriosi functus
Mariam Theresiam Joannis III. Regis Filiam
Maximiliano Bavariae Electori desponsatam
in Flandriam duxit Bruxellas

Regia Prussiae bis eum vidit Legatum
Ante Annos 25.

A Republica ad Confederatas Ravam depu-
tatus

Leopolim pro Hybernis per sex Annos Com-
missarius

Ubique tam dextre et gloriose rem egit,
Ut facta ejus etiam post fata loquantur ad
posteror

Quisquis haec Legis, Deum supplex ores,
Ut pro Patriae Solatio, tales det Senatores

Dantisci 19 7bris 1721.

20.

Mortuum putas Catharinam, falleris
 Vivit, Vivetque perpetuo in suis
 Quos mundo edidit et Patriae
 Qui nam hi fuerint et quales lege,
 Quae hic cernis monumenta, et videbis:
 Quod saecula haud dabunt aequales
 Celsissimi.

Quia S. R. Imperii Principes, et Duces
 Illustrissimi

Quia Praesules, Pontifices et Pastores Reve-
 rendissimi

Quia Sacerdotes Magni Excelentissimi,
 Quia Senatores et Supremi Regni Cancellarii
 Vere magnis Majores imo maximi

Ludovicus, Andreas, Alexander,
 Martinus, Hieronymus, Franciscus

Fuit Catharina Casimiri Olszovii Palatini
 Sandomirien. Filia Sanctissima,

Andreae Olszovii Primatis Regni Soror Di-
 gnissima

Alexandri Załuski Palatini Ravensis Con-
 sors Antissima.

Jam modo quis lugeat matrem filiorum lae-
 tantem

Abi Viator, et pro tanta matre

Sis apud Deum precator

Ut quam benedixit in Filiis, benedicat in
aeternitatem.

Obiit Annorum 50. Matura Meritis et
aetate.

21.

Si queris quis tibi hunc revolvat lapidem,
Audi Poloniam, abi Plociam, abi Pulto-
viam, inquire Diaecesim, invenies Parae-
nesim.

Sub hac umbra Sol Celsissimae Familiae
mortalitatis Casum declinavit occasum.

In hac Tumba Tuba mirum spargens so-
num per Cathedras, Ecclesias, Tribuna-
lia, passivam vocem habet:

Ad hanc Aram Thesaurus Beneficiorum
omne genus egenorum Religiosorum in-
deficiens oclusus est. De hoc Cinere
Phaenix ingeniorum, Arca Lingvarum, Bi-
bliotheca sic entiarum expectat donec ve-
niat immutatio ejus.

Nempe

Olszovii Primatis Regni Nepos, Supremi
Cancellarii Poloniae Frater.

Ludovicus in Załuskie Załuski Episcopus
Plocen. olim S. R. M. Cancellarius.

Hic tacet et jacet.

Diaecesi multas Ecclesias extruxit, Episcopatu omnia Palatia erexit, motus et tumultus publicos haeresesque destruxit.

Rempublicam in Commissione Radomien. Praeses instruxit, et nemini quidquam debuit, praeter Deo Animam, Romae reverentiam, Regi fidem, morti vitam.

Erat dulcis eloquio, exemplaris pietate facie decorus.

Nunquam tamen putabat se pulchrum, nisi ut sepulchrum.

Post expiationem per Sacramenta a Peccatis tanquam Agnus immaculatus descenderet, Fratrum suorum, Principum Episcoporum, Ducum, Corpora transtulit Varmiam, et hic ipse Esca Vermium.

Quisquis est Viator, sive bonus, sive inimicus, dicat requiescat in pace Ludovicus.

Vixit Annos sexaginta, et omnia illi momenta erant, ut positus ad monumenta mereretur precari. Vivat in aeternum.

22.

Rndmus in Christo Pater Dnus Jacobus Bieliński a Sokołowo, Dei Gratia Episcopus Lacedemonen: Suffraganus Plocen. in eademque Ecclesia Archidiaconus Pultovien.

Vir qualis virtutibus, tum maxime humanitate, liberalitate in Ecclesias, in suos denique et pauperes, morum svavitate et Animi Candore praeditus, ingenio, Judicio, et in rebus gerendis singulari prudentia excellens, qui Episcopis ejusdem Ecclesiae vehementer his Dotibus commendatus et muneribus Pontificiis ad ultimum vitae tempus, et Judiciis Fori Ecclesiastici in utroque Ecclesia eorum Authoritate Annis multis cum Dignitate Ecclesiastica et Summa sua laude praefuit. Cumque uno partu cum Fratre fuisset editus, Dei benignitate justum tempus vitae exegit, agens Annum aetatis suae 49. Mortis et vitae perennis non immemor hos sibi posuit monumentum Anno 1583. die 7 Junii Requies.

23.

Viator huc Animum precesque divertas N. Dorotheae de Domo Trebińska rogant manes, quae marito Nbli Dno Joanne Freze usa magno squallore et luctu omnium, Annum agens 16. aetatis abscessit Anno 1619. Die 2do 9bris.

24.

Tu leży Katarzyna Storczyczyna, niech iéy
da Bóg wieczny pokóy.

Umarła Roku Pańskiego 1679. dnia 5. Marca

25.

*Super lamina ex aurichalco, inscriptio in me-
dio sequens, ante magnum Altare habetur.*

Praedecessori suo

Bene merito Erasmus

Eppus Plocen. posuit.

Infra laminam super lapide

Paulus GIZYCKI

Fundator Ecclesiae

Ad latera quatuor lamina

Anno Dni. 1440. in Eppum Plocensem

Eligitur, et in praesentia Vladislai Polo-

niae

.

Moritur Anno 1463. et hic feliciter sepe-
litur.

IDIO. (b).

(b) In hoc Epitaphio nota Arabica numeri 4. est difficilis conjectura, uti ob permixtionem numeri Ecclesiastici cum Arabico Annus sepulturae, qui existimatur 1510. Reliqua etiam ob laminam contectam muro eique immisam legi

Nagrobek Officerów Bawarskich w utarcze z Rossyanami w dniu 16. Maja 1807. r. poległych, znajduie się w Kościele Kolegiaty taki: Na stopniu czyli pokładzie leży trumna, a na téy w głowach palasz z pochwą na krzyż położone, na których leży kaszkiet bawarski z kitą włosianą, wszystko z kamienia białego, na środku trumny iest napis następnny:

HIER RUHEN

Die beyden Königl. Bayerischen Lieutenants. Oeningen von 13. Lini. Infante. Regim. und Galler, ersterer blieb in dem Sigreichen Treffen bey Popławy am 16ten May 1807. An seinen daselbst empfangenen Wunden starb der Andere. Zu ihren Andenken setzt dieses Denkmahl ihr Anführer und Kronprinz Ludwig. (o)

nequeunt. Caeterum ex vita Pauli, et Erasmi Epporum facile Annus definiri potest, qui hic est positus, quodque legi nequit, continebit certe, fuisse Paulum consecratum a Vimentio Archiepiscopo Gnesnensi in Ecclesia Cathedrali Cracoviensi in praesentia Ladislai Jagiellonide, ut narrat Rzepnicki in vitis Praesulum Poloniae, et ipso antiquior Lubieński in vitis Episcoporum Plocensium,

(o) Dziś Król Bawarski.

XVI.

Nagrobki w Kościele Xięży Reformatów w Pułtusku.

27.

D. O. M.

Hic Marianna Bilińska Martiani Kowalkowski
et Annae Swiderska Nobilium Parentum
Filia Adami Biliński Domini in Bilin et
Sokołow Coniux Mortalitatís suae Exu-
vias Deposuit.

Quae cum suae Primogenitae Proli Vitam
et Lucem dare vellet, utramque Ipsa et
Proles amisit in Biliny Die 3. Novem-
bris Media Nocte Commemorationem Fi-
delium secuta. Anno Salutis M. D. C. L.
X. V. aetatis XXII. matrimonii II. Cujus
Manibus ut bene preceris Lector. Hoc
monumentum Casimirus Kowalkowski
Notarius Thesauri Rei Publicae Bielscen-
sis Capitaneus S. R. M. Secretarius cum
Alexandro et Francisco Fratribus, Soro-
ri Delectissimae Maritus Coniugi De-
sideratissimae Amoris ergo dolentes po-
suere.

Hic quiescit et a Te Viator aeternam Requiem exposcit Theressia Zaluska. Hieronymi Castellani Ravensis, Catharinae Fredro Filia, Adalberti Wessel Castellani Varsaviensis Consors, Andrae Chrysosthomi et Ludovici Załuskich Episcopor. Plocen. Quorum prior postea. Episcopus Varmiensis S. R. M. Cancellarius fuit. Ex fratre Neptis Andrae Stanislai Kostka Załuski itidem Plocensis dein Luceorientis Episcopi S. R. M. Cancellarii Soror Patruelis. Dum Filium Andream Theodorum mundo enititur. Ipsa de hoc mundo in flore aetatis abripitur. Anno 1735.

XVII.

*Nagrobki w Kościele Sgo Krzyża
w Pułtusk.*

Niech będzie Bóg pochwalony na wieki
ku wiekopomnéy pamiątce Krysztofa Hilaro-
go z Słupowa Szembeka

Biskupa Płockiego, Xiążęcia Pułtuskiego,
Orła Białego i S. Stanisława Kawalera:

Męza Chrześciańskiemi cnotami, pobożnością i gorliwością religii w Kościele Bożym znakomitego, który od młodości lat swoich w wielu Katedrach znakomite posiadał dostojenstwa, kilkakrotnie Deputatem oraz Prezydentem Trybunału Koronnego, Kanclerz Krolewicza Albrychta, potem Koadjutor Biskupstwa Chełmińskiego, późniéy Płockiego, w czasie tym sprawował urząd w Polsce przez lat trzy blisko Nuncyusza Papieżkiego, nakoniec w r. 1785. dnia 15. Mca Marca wstąpiwszy na Biskupstwo Płockie, iak ten Urząd chwalebnie sprawował, iak był wylanym dla dobra Dyecezyi swoiéy, niezatartą pamięć okazuje fundusz dla ubogich Plebanów Dyecezyi, Dom Emerytalny wymurowany dla wypracowanych kapłanów, Szpital rozszerzony dla ubogich chorych, kościoły iedne z fundamentów erygowane, inne reparowane. Zakończył bieg życia swego w r. 75. w roku zaś Pańskim 1797. dnia 5. Września. Twego czytelniku wzywa szczerego westchnienia do Boga.

30.

Niech będzie Bogu cześć i chwala na nieskończone wieki. Onufry Kaietan z Słu-

powa Szembek, Xiążę Biskup Płocki, Opat Kommandataryiny Przemetski, Kawaler Orderów Orła Białego, Czerwonego i S. Stanisława. Zakończył bieg życia w roku Pańskim 1808. miesiąca Grudnia dnia 31. Wiek zaś swego 66. Rządził Dyecezyą tu-teyszą od roku 1797. zwłoki swe śmiertelne przy tym Kościele złożył. Prosi za sobą o gorące westchnienie i modlitwę do Boga iako grzesznik naywiększy. Pamiętayı łaskawy Czytelniku co mnie uczynisz, i tobie czynione będzie.

31.

Tu są złożone zwłoki Józefa Hornowskiego Generała Woysk Królestwa Polskiego, Obrońcy Twierdzy Pragi w roku 1809. przeciwko napadom Austryi, ozdobionego wielu Orderami w ciągu 27. lat służby w woysku oyczystém. Umarł dnia 18. Maia 1817. roku.

32.

D. O. M.

Jllri et Adm. Rndo Dno Sebestiano Rudawski olim in Societate Jesu Iuvenum Praeceptor et Concionatori, ex post illa ex-

uncta Recollectionum cleri et Missionum Populi in Diaecesi Plocensi Directori, Soror. Charitatis S. Vincentii a Paulo per spatium Annorum 36. Pultoniae moderatori Regularum et pietatis, Patri pauperum et egenorum praesertim in praedicto Nosocomio Pultoviensi degentium, sere pio et exemplari, Dilecto DEO, et hominibus, mortuo Pultoviae die 9. Mensis Februarii Anno 1818. aetatis vero 79. Hoc monumentum Jll. Lacer. Zendzian Canon. Pultovien. Qua Executor, et ejus virtutum aestimator, in hac Ecclesia tumulto sine mora ad perennem rei memoriam posuit et fundavit.

33.

Tu leżą zwłoki Kazimierza Kwiatkowskiego, przeżywszy lat 58. przeniósł się do wieczności w dniu 3. Listopada roku 1822. Pozostała żona wraz z familią prosi o westchnienie.

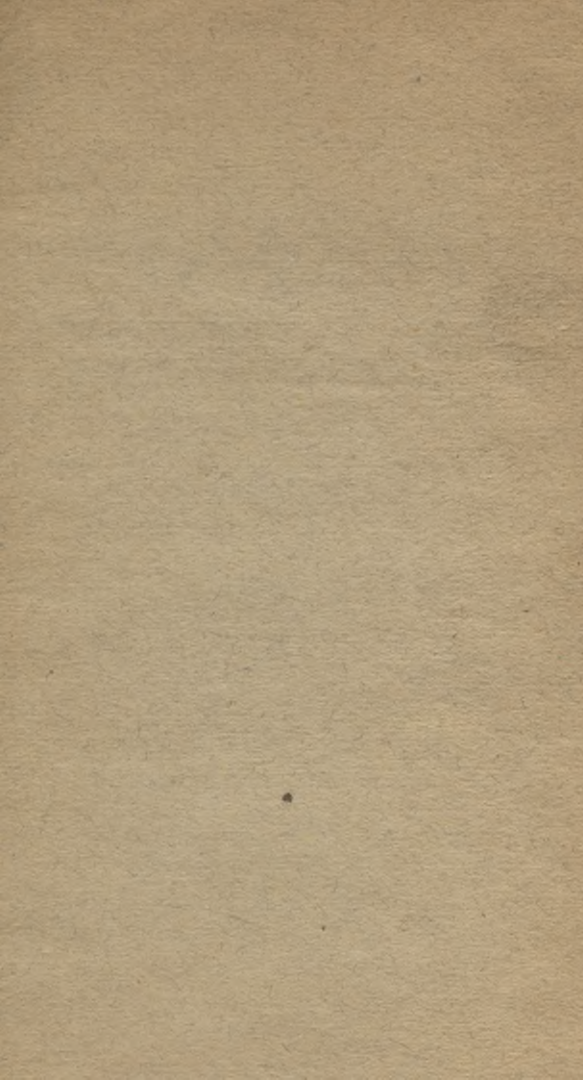
34.

STANISŁAW WILCZYŃSKI

Po przeżyciu lat 46. wieku swego przeniósł się do wieczności dnia 6. Października 1814. roku. Pozostała żona prosi do Boga o westchnienie za duszę jego.

P O P R A W K I

St. 4	wier. 21	Zamiast	conduclit	Czytay	concludit
6	6	Vrostsaus	Vrostlaus		
11	7	w kaplicy Anny	w kaplicy S. Anny.		
15	7	conspicietur	conspiciantur		
21	1	Zygmunta	Zygmunta I.		
23	22	progenitorum	progenitorem.		
25	9	Chtisto	Christo		
32	1	ne anseantur,	ne censeatur.		
32	10	doconcesserint	naverint, concesserint	donaverint.	
33	7	beneficatus	beneficiatus		
34	18	Russique	Russieque		
43	4	Kostkowa	Rostkowa		
52	os.	Nostrii	Nostri		
58	2	incuriosum	injuriosum.		
63	21	probalitate	probabilitate		
64	5	solicitudines	pastutales, solitudinis	pastorales.	
64	16	sefellit	fefellit		
66	2	Minimum	Nimum		
67	25	1252	1262		
68	19	1804	1824		
71	7	Latinarum	Latinorum.		
72	tytuł.	IX	XI		
72	16	Varsoviae	Varsaviam		
78	18	deferentur	deferuntur.		
78	20	invecto	invectos		
79	os.	655	656		
87	18	dominibus	domibus		
88	19	divi	clivi		
97	3	paustrosas	palustrosas		
109	12	Praeposit	Praepositi		
111	13	memoriam	memoriam sibi		
111	19	monumentum	hoc monumentam		
111	20	non solum	non homines solum		
116	14	Lugendus	Legendus		
116	14	Vigendus	lugendus		
117	2	aphectuum	affectuum		
118	4	fuere	fieri		
118	9	Notalitiorum	Natalitiorum		
118	19	Sielumen	Sielunen		
120	2	Gallio	Gallia		
122	18	Confederatas	Confederatos		
123	2	Mortuum	Mortuam		
124	19	Sicientiarum	Scientiarum		
127	12	Gizycki	Gizyczski		

POLITECHNIKA KRAKOWSKA
BIBLIOTEKA GŁÓWNA

I 41736
L. inw. 1

Kdn. Zam. 480/55 20.000

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000297051